

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—⊗ Budapest, augusztus hó 11. ⊗—

Kronika.

Akarat.

— augusztus 9.

Az emberi gondolkodás óraművében elromlott a fontos rubintengely és minthogy eddig még nem tudták pótolni, felette rosszul mutatja az időt, a haladást, a fejlődést.

Egész gondolkodásunk, emberi berendezkedésünk még mindig az akarat szabadsága körül forog. Egy teljesen tudománytalan, sőt egyenesen illogikus álláspont-hoz ragaszkodunk körömszakadtáig, amikor az ellenkezőjét bizonyítják és hirdetik nekünk tudósok, bölcselek, költők.

Szupponáljuk az akarat szabadságát, hogy büntethessük azokat, akik ellenünk vétettek és hogy megjutalmazhassuk azokat, akik érdekünkben cselekszenek. Szeretetünket és gyűlöletünket az a hipotézis kormányozza, hogy az emberi akarat szabad. Szerelmünkbe is még mindig bele akarjuk magyarázni az akarat szabadságát és költészetünket is ennek a szelleme hatja át egészen. A sok évezredes rubintengelyt nem merjük, nem tudjuk kidobni, pedig már egészen laza, pontatlan, veszedelmes. Talán ez a legfőbb oka annak, hogy sohasem tudjuk, hányat ütött az óra.

Ma már talán a felsőbb gimnazista is tudja és meg van róla győződve, hogy minden cselekedetünk, akaratunk minden megnyilvánulása olyan tényezők eredménye, amelyek nincsenek a mi hatalmunkban, hanem erősebbek nálunk és »akaratunkat« determinálják, előre megszabják. Ezer még ezer feltétel van bennünk vagy körülöttünk, amelyek hajszálnyival pontosabb megállapítják, hogy adott esetben, amikor akár ezerféleképp is cselekedhetnénk, csak egyféleképp cselekedhetünk, »akarhatunk« és az a habozás, amely akaratunk ilyen megnyilvánulását néha megelőzi, nem más, mint az akarat determinánsainak küzdelme, amelynek eredménye azonban nem bennünk, hanem a determinánsok különböző erejében van adva. Elkésett dolog volna ehelyütt az akarat törvényszerűségének propagandát csinálni. A tudomány ennél pontosabb, biztosabb igazságot még alig állított fel. Ha valami, akkor ez a törvényszerűség áll minden vitán kívül.

Es mégsem merjük levonni minden konzekvenciáját, sőt egyetlen konzekvenciáját sem merjük levonni. Egy igazság van a kezünkben, amelylyel

nem tudunk mit csinálni. Mert az akarat törvényszerűsége, determináltsága vagy akárhogy nevezzük is, röviden és szabatosan azt jelenti, hogy akarat nincs. Determinált akarat: önmagában való ellentmondás, olyan, mint a »determinált szabadság« vagy az a fehér, ami fekete. És az emberi gondolkodást sohasem bünteti meg annyira a kifejező eszköze, a nyelv, a szó, mint mikor az »akarat« fogalmát használjuk a »determinált«, »törvényes« vagy más ellentmondó jelzővel. Nincs emberi akarat: ez az egyetlen szabatos, tudományos és logikus kifejezés.

Ennek az igazságnak a logikus konzekvenciái azonban olyanok, amik az egész emberiséget készületlenül találják, gondolkodását, intézményeit felforgatják és az anarchia felé viszik. Nincs emberi akarat; tehát: nincs bűnös. A deterministák azt mondják, hogy azért mégis büntetni kell, hogy az embereket elriaszsszuk az ártalmas cselekedetektől, mert a büntetéstől való félelem maga is determinálhatja az akaratot. Ez a világ legsandább álláspontja, mert amikor egyszer nincs akarat, akkor nincs mit determinálni. Az emberiség legnevevetségesebb hóbortja az, amikor azt hiszi, — a deterministák nyelvén szólva — hogy büntetéseivel kedvezően befolyásolhatja az akarat determinánsait.

Ez a legnagyobb szédelés, amit valaha a logikával üztek. Mert amikor jobb szó híján az akarat determinánsairól beszélünk, akkor tudjuk, hogy minden embernek van egy saját fizikuma, pszichéje, vannak ősei és atavizmusa, vannak öröklött és szerzett betegségei, vannak életkörülményei és ezeken kívül van még millió tényező, amelyek a fizikából ismeretes komponensek erejével csak egy eredőt adhatnak és nem determinálják, hanem egyenesen kizárják azt a latitudót, amit akaratszabadságnak vagy akaratnak nevezünk. És most azt mondani, hogy ha valakinek a nadrágjára tizenkettőt verünk, ez vissza fog riasztani hasonló büntől egy másik embert, akiben a komponensek ezrei egy bizonyos eredőt fognak szülni: a legszemtelenebb képtelenség.

Nincs emberi akarat és nincs emberi bűnös. Minden büntetés, amelylyel sujtjuk őket, épp oly egoisztikus, igazságtalan cselekedet, mintha valakinek, aki a tyukszemünkre taposott, kiütjük a látó szemét. Büntetéseink, visszariasztásaink és megijesztéseink csak gyerekjátékok ahhoz a megmérhetetlen erejű igazsághoz képest, hogy nincs emberi akarat.

Ezzel az elvvel azonban nem lehet a világot kormányozni, mondja önkénytelenül az államférfi. Ha a

bűnösöket nem büntetjük, elszaporodnak. Megelőzni bűnt és a veszedelmes embert elkülöníteni, gyógyítani szintén nem lehet, mert nem tudjuk megállapítani, hogy ki a veszedelmes ember, hiszen minden ember egyformán veszedelmes, mert nincs akarata. Jutalmazni sem lehet senkit, mert nem tehet róla. Buzdítani sem lehet senkit, mert hiába buzditjuk, nincs akarata. Az egész világ megdől, ha abból az amorális, anarchisztikus álláspontból indulunk ki, hogy nincs akarat, nincs bűn, nincs erény és hogy csak a mi egoizmusunk színezi ki az emberi cselekedeteket jóknak vagy rosszaknak, büntetésre vagy jutalomra méltóknak.

Sajnos, így is van. Az egyik ember egoizmusa sohasem különbözik annyira a másiktól, — hiszen emberek vagyunk mindnyájan — hogy a különböző egoizmusok találkozásából érdekszövetség ne támadna. Ebből az érdekszövetségből áll az emberi igazságtalan igazságszolgáltatás, büntetés és jutalmazás. Az akarat szabadságának elvét ez az egoisztikus érdekszövetség statuálta, hogy logikusnak, igazságosnak lássék. És ez a ravasz, hamis vonás, ez az álokoskodás, ez a rablólogika benne van az emberiség egész történetében. Az emberi praktikum sohasem respektálta azt az igazságot, hogy nincs akarat és nincs bűnös, pedig ez az igazság sokkal régebb, mint hiszszük és sokkal régebben észrevették már, mint tudjuk. Ne tessék tehát bennünket szecsessziós logikával vádolni.

Szóval, hogy okoskodásunk végére érjünk, van egy megdöbbenően nagy igazságunk, amelylyel rablólogikánk, évezredes szokásaink, hagyományaink, intézményeink homlokegyenest ellenkeznek és azt hiszem, már évezredek óta ellenkeznek. Egy igazság, amely, mióta emberiség él a földön, nem szűnt meg lenni és ma is, mint minden időben, éreztette az emberiséggel kérlelhetetlen logikája boszuját.

Egy új fogalom is belevégyült az akaratszabadság rablólogikájába: a hipnózis, a szuggesztíó. Az elmúlt napokban megvádoltak egy olasz vívómestert, hogy hipnotikus hatalma alá kerített egy gyöngye idegzetű embert, kicsalta tőle lassankint minden pénzét és hogy gazsága nyomait eltüntesse, beleszuggesztálta áldozatába, hogy haljon éhen. Ez az eset, mint sok más, azt bizonyítaná, hogy egy ember olyan hatalmat nyerhet egy másik ember akarata felett, hogy a maga akaratát egészen behelyettesítheti a másikéba.

Maradjunk meg csak a mi nagy és örökké éber igazságunknál, hogy akarat nincs. Tehát semmiféle akaratot nem lehet beszuggesztálni vagy kiszuggesztálni valakiből. Sajnos, hogy akik az ellenkezőjét állítják, olyan fogalmakkal operálnak, amelyek nincsenek kellően tisztázva. A hipnózis, szuggesztíó ma csak rendkívüli eseteiben ismeretes. Amikor arra betegesen hajló emberrel kísérleteznek. Ezek a kísérletek azt mutatják, hogy ilyen rendkívüli és öntudatlan állapotban a médium híven követi a szuggesztáló ember parancsait. Trilby esete és még sok fantasztikus eset azt is bizonyítaná, hogy egy ember egészen kisajátíthatja magának egy másik ember pszichéjét.

Hílik kételkedőnek lenni. Először is nem olyan bizonyos, hogy a hipnózis ereje csakugyan leigáz-e egy embert. Másodszor: maga a hipnotikus állapot is olyan rendkívüli, hogy nem magyarázza meg az ép ember rendes állapotát. Harmadszor pedig: van a rendkívüli hipnózisnál sokkal fontosabb jelenség, a tömeghipnózis, amely az életben csaknem mindennap megnyilvánul. Miért van az például, hogy bizonyos emberek évtizedeken át beléje tudják szuggesztálni sok millió emberbe, hogy kormányozni kell őket és csakis ők tudják jól kormányozni az emberiséget. Itt nyíltan látjuk az érdekszövetséget, amely más érdekekbe kapaszkodik, anélkül, hogy a hipnózis vagy a szuggesztíó modern mágusi csodáira volna szükség. Maradjunk meg annál, hogy a hipnotikus állapot rendkívüliség, a rendes pedig az, hogy az embernek nincs akarata. Az ember pszichéje nem lehet büszkébb a földhöz kötött fájánál.

Sz. Gy.

Örökség.

Elnézlek kis fiam,
Amint anyád ölén
Hintázva, boldogan
Ujjongsz, kacagasz felém.

Ó mért hogy nincs öröm
Tiszta, tökéletes?
Egy gyászos sejtalem
Szivemben mit keres?

Hogy mire tavaszod
A nyárba hajlanék,
Megérvünk az időt
Nem engedi az ég...

Majd férfú leszel,
Nagy, deli szép legény,
És lángot fog szived
Egy lány égő szemén.

Járni fogsz álmodón
Boldog kínok között,
S nem lesz, bizalmasan
Titkod kivel közöld.

Ébren és alva is
Nem látsz, csak egy leányt — —
Édes szegény fiam
Gondolj ekkor reánk.

Keress fel azt a sirt,
Hol együtt pihenünk,
És kedvesed nevét
Halkan súgd meg nekünk.

Én átadom neked
Egyetlen örököd:
Égő szerelmemet,
A tisztát, örököt.

Jó anyád az övét
Titokban rejti be
Imádság idején
Kedvesed lelkibe.

Aztán boldog leszel,
Oly boldog, mint apád, —
Egy angyal itt ölel,
Egy fönt vigyáz reád.

Mezarthim.

Aludj!

Irta: KRÚDY GYULA.

Az éj, e barátságos öreg ember, ágyam szélére ült és így kezdett beszélni hozzám:

— Aludj!

Csak az álom az igaz, az álom az egyetlen jó; mert az álom a másvilágot hozza eléd. Az álom a sir előhírnöke és a sirban lenni a legjobb. Az álom a boldogságot jelképezi, amelyet elérni csak akkor fogunk, ha örökre elaludtunk.

Aludj!

Az élet tele van hazugságokkal, csalfaságokkal, míg az álmok sohasem hazudnak. Az álmok megmondják az embereknek, hogy van egy másik élet, az igazi élet, ahol minden megfordítva van, mint a földön. A koldusgyerek is mosolyog álmában és a bukott nő hajadonnak érzi magát. Álmában jó, nemes és boldog az ember; ha fáj is valami, csak úgy fáj, mintha nem is a mi fájdalmunk volna; ha sajog is a szív, az a sajtós olyan, mintha a sir mélyén kezdene újra fájni a szívünk. Az álom a bölcsesség, az álom a könnyelműség: álmában mindenki olyanná leszen, mint amilyennek született. Álmában nem hazudik senki, az igaz szívét mutatja.

Aludj!

Az álom mondja a legszebb meséket, álmában mindenki költő. És azok a mesék nem fárasztják ki az agyvelőket, mert az Éj suttogja őket, anélkül, hogy az agyvelő elfáradna benne. A kötőző ugyanazt álmodja, amit a fejedelem; öregasszony ifju szüzzé álmodja magát és a szüzek asszonyokká.

Aludj!

De mielőtt elaludnál, halljad, hogy álom csodákat is tud művelni. Betegeket meggyógyít, szerencsétleneket szerencsésekké, szegényeket gazdaggá tesz az álom; és mindig egészségesek, szerencsések, gazdagok maradnak, ha már az álom el is mulott felőlük és félbédtek. Ez a jó, csodatévő álom minden embernek az életében jelentkezik egyszer. Csak hogy nem mindenki tudja megérteni, meghallgatni az álmok tanácsát. Sokan nem hisznek az álomnak, pedig az álom igazat mond. Halld, egyszer mit álmodott egy ember.

Mintha egy régi, roskatag, elhagyott falusi temető árkában ültem volna egy holdvilágos éjjelen. Olyan volt az a temető, amilyenek csupán a felvidéken láthatók itt-amott. Ötven esztendő óta nem temettek belé senkit, mert ötven év előtt halt meg az utolsó ur a faluban. A szegény tótok új temetőt hasítottak azóta maguknak, amely kényelmesebb, mert közelebb van a faluhoz. A régi temető ott maradt elhagyottan, kőfala itt-ott beomlott, nagy fái elvadultak és a kőkeresztek egymásra dültek, mintha ölelkezni akarnának. A temető közepén beomlott cinterem, amelyet kísértetiesen világít meg a hold.

Csendes éj volt, a falevelék sem mozdultak. A fák mélyéből busan világított egy fehér márványkő, messze a hegység a hold párás felhőibe burkolózott és csak itt-ott látszott belőle egy darab, mint valami ócska színpadi kulissza.

Ott ültem a régi temető mellett, olyan helyen, ahol a kőfal bedőlt és honnan szemügyre vehettem az egész temetőt. Torony nem látszott semerre, mégis éjfelet kongatott valamely láthatatlan toronyban az óra. Mikor a tizenkettedik óraütés elhangzott, szél suhant végig a temetőn, amely szél azonban nem mozgatta meg a faleveleket. A szélben távolról jövő, elnyújtott kiáltás hallatszott:

— Ébredjetek!

Halavány árnyak suhantak ki a sírokból, kisebb-nagyobb árnyak, emberi alakok és mégis láthatatlanok. A következő pillanatban az árnyak a régi temető nyitva lévő kapujához tolongtak és azon át eltűntek a holdfűrésztötte messzeségben. Mint az őszi párák, rongyokká, foszlányokká szakadozva tűntek el a hegyek felé. Siettek, nagyon siettek. Ki tudná, milyen nagy utakat kell nekik bejárni?

Csupán egyetlen árnyalak imbolygott tova a sírok között. Eleinte olyannak látszott az árny, mint az őszi köd, amelyet a nap a fák alatt felejtett. Aztán mindinkább világosodott, sötétedett, szinesedett az árny és lassan emberi alakká bontakozott. Hangtalan léptekkel közeledett felém, csak midőn vállamat megérintette, akkor láttam, hogy aki előttem áll, senki más, mint egy nő, egy másvilági nő.

Előbb csupán a ruháját láttam. Régi divatú, óselyem ruha volt az, amelyen nagy virágok voltak. Különösen feltűnt előttem piros, aranyos czípjője és a rubintgyűrű, amely kezén ragyogott.

— Én is egyedül vagyok! — susogta az arcnélküli száj. — Eljöttem hozzád beszélgetni. Kérdezni fogok tőled valamit, kérlek, felelj nekem.

— Felelni fogok! — szóltam, de az is meglehet, hogy csupán gondoltam.

— Mondd meg nekem, mit csinálnak arra, meszszi-re? — kérdezte a láthatatlan hang és a rubintgyűrűs kéz a távolba intett.

Azt gondolom, így feleltem:

— Az emberek mindig ugyanazt csinálják. A gyermekek a nagyapák meséit hallgatják, a lányok, asszonyok szeretnek férfiakat és az öregek arra gondolnak, hogy ők is szerettek...

— Tehát szeretnek, mindig szeretnek? — suttogta a hang és a hang reszketett. — Talán te is szeretsz?

— Nem, én nem szeretek.

A rubintgyűrűs kéz megszimogatta az arcom:

— Szegény fiam.

Majd így folytatta a hang:

— Talán a szived rossz? Talán sokat szerettél már? Vagy talán nem találtad meg eddig azt, akit szeretni tudnál?

— Ez az utolsó igaz. Valóban nem találtam még nőt, akit szeretni tudnék, pedig nagyon szeretném megtalálni. Álmomban néha láttam is már. De az álom elmúlik és véle múlik szerelmem is.

— Megismernéd, ha most látnád álombéli szerelmedet?

— Ezer közül is megismerném, hisz gyakran látom őt éjjelente, amikor az éj susogni kezd fülem körül, mint valamely láthatatlan folyam. Az éjben csónak uszik és a csónakon jó az én szerelmem. Kérlek, mutasd meg nekem, hol találhatom őt fel.

Az arcnélküli arcz ekkor megvilágosodott és aki előttem állott, nem volt más, mint szerelmem. Az a nő,

akinek haja színét nem tudom, akinek szemét csupán álomban látom... Azaz, hogy nem látom, csupán érzem, amint a kéjt, a mámort, boldogságot szoktuk érezni. Rámnézett és mosolygott azzal a mosolylyal, amelyet csupán álunkban szoktunk látni. Se örömet, se bánatot nem fejez ki ez a mosoly, csupán valami különös érzést, amelyet átplántál szívünkbe, hogy reggelre kelve magunk is mosolyogva, dudolgotva ébredünk fel e mosoly látásától. Ez az a mosoly, amelytől másnap báránnyelűket látunk a kék ég mezején, mint fehér libuskákat sétálni zöld tavaszi mezőben. Ez az az álombéli mosoly, amelytől a beteg elfelejti baját, a szegény gondját és az agg vénségét. Gyermekek és öreg látta már álomban ezt a mosolyt egy női arczról reá sugározni. Az álom mosolygott, mondják másnap és ekkor nem látják kietlennek az életet.

— Én százötven esztendő óta vagyok lakója e régi temetőnek — mondta csendesén a nő. — Amíg éltem, nagyuri dáma voltam és sokat szerettem. Azért nem szeret itt senki a temetőben. De az élők közül gyakran eljönnek ide sokan, akik engem szeretnek a szívük mélyében, anélkül, hogy valaha is láttak volna.

— Hogy lehet egy halottat szeretni? — morgogtam.

— Ha figyelsz, megérted. Megérted azt, amit mi ideát a tulvilágon mindnyájan tudunk. Mi nem haltunk ám meg, amint ti hiszitek. Mi tovább élünk, de csupán az álmokban. Mi vagyunk azok a rejtélyes, ismeretlen alakok, akiket álunkban látnak az emberek. Mi vagyunk azok, akiket sohasem látnak az ébrenlét álmaiban, mert nekünk nem szabad máskor megjelenni, csupán az álmokban. Sohasem gondolkoztál azon, hogy honnan jönnek elő azok az alakok, akiket álmaikban az emberek látnak? Az öszöreg emberek, a mogorva férfiak, a csábitó mosolygású nők és a gyermekek? Nos, tehát ezek az alakok mi vagyunk, a régi halottak. Nekünk az a foglalkozásunk, hogy álmokat gondoljunk ki az élők számára. Éjfélkor útrakelünk és mindegyik elmegy a maga országutján a maga kiválasztott emberéhez. Leül ágya szélére és álmokat sugdos a fülébe. Ez a régi halottak hivatása a másvilágon, ama halottaké, akik nagyon sokáig feküdtek már s ez idő alatt jól viselték magukat. Éjfél után a halottak visszatérnek, de az álmok ott maradnak az emberek között.

— És mondd nekem, mindenkinek van kiválasztott halottja?

— A halottak válogatnak élők között. Mindig a régi halottól függ, hogy vajjon boldog vagy boldogtalan lesz-e az ő élője, akihez éjjelente álmokat mesélni eljár. Vannak jó és vannak rossz halottak. Volt itt egy asszony, aki mindenkit boldogtalanná tett, akihez eljárt. Az álmok, amelyeket eluttogott, olyan álmok voltak, amelyek nyomában a boldogtalanság járt.

— És te milyen halott vagy?

Az asszony halkán nevetett:

— Balga kérdés. Gondolj arra, hogy voltál-e már boldog életedben? Nem mindig sóvárogtál, szenvedtél, epekedtél csupán? Voltál-e boldog máskor, mint csupán álmaidban?

— Sohasem voltam boldog. De ezután boldog akarok lenni, mert többé el nem bocsátalak, velem maradsz, mert szeretlek. Szeretsz-e engem?

— Nagyon szeretlek, — susogta az asszony — hisz csupán azért járok hozzád, mert téged szeretlek egyedül az élők közül.

— Velem maradsz tehát mindörökre. Többé el nem válunk és örökkön álmodni fogok. Megtarthatlak-e magamnak mindörökre?

— Meg — felelt az asszony és megölelt. — Jöjj

velem. Végre eljöttél, kedvesem. Végre itt vagy s enyém vagy. Szeretlek, kimondhatatlanul szeretlek, ahogyan csupán a halottak tudnak szeretni. Jöjj, én kedvesem és légy az enyém.

Az asszony kézen fogva vezetett végig a holdfényes mezőkön. Hol és merre jártunk, nem tudom. Csupán álombéli szerelmemet láttam, aki végre az enyém lesz. Vége, örökre vége a szenvedéseknek, epekedéseknek. Aludni fogok örökre a kedvesem karjai között.

— Jöjj, édes — sugta az asszony.

Egy nagy mezőn állottunk és a mezőn árnyak bolyongtak. Egyik-másik árnyból valami ruhaféle is megcsillant a holdsugarban, de arczokat nem lehetett látni.

— A halottak arczát csak azok látják, akiket szeretnek — susogta kedvesem. — Ime, én megmutattam neked. Most már mindig látni fogod. Csak jöjj, jöjj velem.

Egyszerre egy mély, sötét kutat pillantottam meg lábam előtt. A kut mélységében sötét viz csillogott. Olyan mély volt a kut, hogy a tekintet sokára érte el fenekét. Körül bus váromladék, amely fölött denevérek csapongtak.

— Ezen az uton jöhetsz el hozzám... — susogta az asszony. — A kutba kell lépned és aztán mindörökre az enyém vagy. Az én szerelmeim az öngyilkosok.

Megrettenve léptem hátra.

— Nos, félsz talán?

— Félek — feleltem.

Az asszony, aki mellettem állott, hirtelen eltűnt mellőlem. Csupán gunyos nevetését hallottam a távolból. A kutnak nyoma veszett és én egyedül, busan maradtam a holdfényes mezőn...

S azóta mindig keresem a kutat, amelyen át eljuthatnék tulvilági kedvesemhez. De a kutat többé megtalálni nem tudom.

— — — — —
Az Éj mellettem ült és halk hangon mesélte e történetet.

— Aludj!... — mondta az Éj. — Talán te szerencsésebb leszel és megtalálod a kutat.

Aludj!

Meghalni vágyom...

— C. Stievelli. —

Meghalni véled, ez csupán a vágyam;
Kebledre rátapadva mint borostyán;
Csókolva ajkad a haláltusában,
Miközben éltem fénye egyre fogyván,
Lassan kialszik, mint a fáklya, mit
Már nem hevít a tüzerő. Szemedbe
Bágyadtan nézek... Ó, hogy üdvözít
Halálom, puha kebleden pihenve!...
Meghalnék véled, holtak tengerén
Tovaevezve, átkutatva mélyen
A sirok titkát, ahol feketén
Bólint a bágyadt semmi a nagy éjben...
Meghalnék véled... titkon... egyedül,
Feledve és miről se tudva: hol
Szívünk megtörve egymásért hevül...
Meghalnék véled... messze... valahol...

Rudnai Győző.

Krónika II.

Elnémult harangok.

— aug. 9.

Az olasz nép másfél ezredéve látja közvetlen közelből a klastromokat, s a multheti botrányoknak kellett elkövetkezni, hogy észrevegye, mi történik bennük. A jó nép, a világraszóló templomoknak pap-tisztelő, szentképcsókoló, miséjáró *staffage*-a most kezd csodálkozni azon, amit pedig a huszonötödik ősétől kezdve megszokhatott volna. Csodálkozásában azután se lát, se hall, hanem forradalmat csinál: templomokat rombol le, kolostorokat gyújt föl, papokat ver meg és elvárja, hogy a világ újságjai úgy vegyék ezt, mintha a klerikalizmus ellen harcolná. Ami pedig — legalább közvetlenül — nem igaz.

Mert azt, ami a klerikalizmus büne: hogy sötétségben, műveletlenségben és koldusszegénységben tartotta egy fényes és gazdag kultúra maradványai között az olasz népet, — arról szó sem esik. Ellenben az a zavar-gások közvetlen oka, hogy egypár kolostorról a *fekete misék* révén közismert és hasonló, sőt még olyanabb szertartások sülték ki, azonkívül pedig az, hogy mindezekben a kolostorban nevelkedő apró gyerekek ministráltak. Mikor aztán egypár apróság belehalt, belebetegedett az istennek tetsző foglalatosságba, akkor fölforrt az olasz vér és elkurjantódott a forradalmi szózat: le a papokkal! Tehát az, ami most történik, az nem a világosság harca a sötétség ellen, hanem vérboszu; a meggyalázott, gyászbadöntött szülők és testvérek boszuállása.

Ha nem volna ez a dolog olyan minden kétségen kívül tragikus, az embernek kedve volna azt mondani, hogy *tu l'as voulu, Georges Dandin*. Aki osztriga közé keveredik, azt megeszik a mágnások — s aki kolostorba adja a gyereket, az magának tulajdonítsa, ha szegény porontyon valláserkölcsi nevelést követnek el. De ha az olaszok még se tudták ezt, — és úgy látszik, nem tudták — akkor nem vehetni nekik rossz néven, ha aztán meglepetésükben nem keresnek józan módon orvoslást, hanem *csakugyan* igazságot tesznek. Véres igazságot, de kézzelfoghatót.

Ne tessék megijedni, kérem: a vallásos életnek olyan szükséges függelékei azok a dolgok, amik közé a fekete mise is tartozik, hogy egyáltalában nem csoda, ha egynémely vallásos intézményeknek az alapja főképpen a beteg érzékiség. Az embernek természetes hajlandósága, hogy a gyöngeségeit erkölcsi szabályokkal aranyozza be, és akinek rövid az igazsága, az megtoldja egy szimbolummal. A vallások története teli van a leg-súlyosabb formájú elmebetegekkel és számtalan olyan nagyszabású szertartás van, amely a hivatalos magyarázatok szerint igen nehezen érthető, de igen könnyen, ha tudjuk, hogy több-kevesebb szimbolikus mázzal csupa érzékiséget tartalmaznak. Kényes dolog itten példákra hivatkozni, de elég fölgondolni azt: vajjon hogy

állna a vallások hódításainak, terjedésének, hatalmának az ügye, ha csak arra volna építve, hogy milliókra — egyiknél-másiknál százmilliókra — menő embertömegek a magasztos, altruista, sokszor természetellenes, de kivétel nélkül ugynevezett *magasabbrendű* igazságokat átértsék és igaznak fogadják el? Bizony az emberek exaltációján, szuggesztibilitásán és mindenek fölött elvi magaslatra emelt és szimbolumokkal takargatott érzékiségén körösztül uralkodnak a lelkeken a vallásos eszmék — és igen, jámbor hallgatóim, ez tulajdonképpen ama szikla, amelyen az egyházak hatalma föl-épül.

Mi is történt Olaszországban? A világtól elzárt kolostorokban emberi dolgokat megvető, természet-fölötti morált prédikáló, közönséges emberi vágyakkal ellenkező életet élő papok és apácák bűnös — helyesebben: beteges — érzékiségü merényleteket követtek el a gondjaikra bizott kisgyerekeken. A dolog csakis annál fogva sült ki, hogy egypár gyerek láthatóan beteg lett, egynéhány pedig meg is halt bele. A szülők, akik most forradalmat támasztottak isten méltatlan szolgálai ellen, azért tovább is isten méltó szolgálainak tartják azokat, akiknek az éppen olyan cselekedeteit nem a rendőri krónika jegyezte föl, hanem a bibliai történet.

Mert a bibliai történet csakugyan tele van olyanokkal, akiknek nem kellett még félni, hogy ha az állapotuk kitudódik, akkor mihamarább becsukódik mögöttük azoknak a nagy, csöndes házaknak a kapuja, amelyekben manapság vannak összegyűjtve a hallucináló, epilepsziások, maniakusok és egyéb alakjai a vallástörténetnek. Nekik nem volt mit félni, hát nyíltan prédikálták azt, ami a beteg lelkükben történt s ami a történetbe került, pedig az orvosi jegyzőkönyvekben a helye.

És egy intézmény, amely mintha csak a beteg lelkük kedvéért készült volna: a kolostor. Ne tessék itt a nálunk ismeretes francziskánus vagy piarista kolostorokra, ezekre a kedélyes polgári otthonokra gondolni. A *szigorú szerzetek* kolostoraiban történtek az olaszországi disznóságok. Ahol egészséges észszel fölrühétlen, ezerféle miszticizmusba bürkolt, exaltált céloknak él együtt egy csomó ember, aki mindazt, ami az embernek kedves, ami az élete célja és munkásságának jutalma, csak úgy ismeri, hogy az *bűn*. És egy szigorú, embertelen, természetellenes hatalom szolgálatában megvet és leküzd mindent, ami neki is természetes vágya és rendeltetése. Ezt őszintén egészséges lelkü ember nem szolgálhatja. S hogy aztán olyan emberek között, akik ezt az életmódot a magukénak tudják választani, óriási számmal akadnak mindenféle fajtájú elmebetegek, azt az inkvizíciónak, a Bertalan-éjszakának, flagellantizmusnak, keresztesháborúnak — és *not least* a legutóbbi olasz botrányoknak a borzalmi elég világosan mutatják. Ez így van; mindnyájan emberek lévén, nem is lehet másképp — és olasz, aki ezen csodálkozik.

De hát az olasz csodálkozik, és pedig viharosan. A pápa — különféle czáfoló nyilatkozatok után —

kénytelen volt beszüntetni ezidén a római zarándoklatokat. S ez a hivek testi és lelki javára való tekintettel történt, mert az olasz klíma az idén igen kedvezőtlen a vallásos csödületekre. A Trastavere felől szabályellenes szelek fujnak, vihar bömböl be a kolostorok ablakán, az utcákat harsogó néptenger árasztja el, s éjjelnappal zug a tánczos ritmusu, bájos, vérszomjas forradalmi nóta valóra vált ígérete: *Incendiamo palazzi e chiese!*...

Florestan.

A vetélytárs.

Irtta: HENRI DE RÉGNIER.

(3)

IV.

Mikor Valenglin hazaért és inasa meggyújtotta a gyeirtákat, észrevette, hogy a levél neki szól. Nagy és erősbetűs irással volt ráírva a neve, és a pecsétet letörve, a levél alatt Thomassiére kisasszony aláírását látta.

Valenglin nem volt már olyan fiatal, hogy nőktől ne szenvedett volna még. Nincs férfi, aki emlékezete egyik zugában ne őrizze valami szemrehányást a nők iránt. Hiszen tudjuk, miképpen cselekszenek a legjobbak is közülök, még azzal is, akit szeretnek. Mindenki, aki erre gondol, ráakad valamely gyalázatos árulásra. Némelyeket a kegyetlenségükkel kineznek meg, másokat azzal, hogy nem eléggé jók, de mindenki emlékezhetik arra, hogy van bennük valami változó, ami veszedelmessé teszi a legbiztosabb dolgokat, csakugy, mint a légbizonytalanabbakat.

Valenglinnek, mint bárki másnak is, szintén meg voltak a bizonyítékai arra, hogy van mitől tartanunk, ha szeretünk. Nagyon jól tudta, mit kockáztat, aki boldogságát a szerelemre építi, hogy nem a véletlentől függ, amely esetleg kedvez neki, hanem a szélytől, amely állandóan fenyegeti. Korábban többször megszenvedte ezt az igazságot, különböző alkalmakkor, de azt hitte, hogy immár véget értek ezek a bizonytalanságok s Thomassiére kisasszonyban megtalálta; amit a negyven esztendősi férfi a legjobban keres, vagyis azt, amire nyugalma alapíthatja, ami a jövődjét biztosítja.

Minél tovább olvasta tehát a levelet, annál nagyobb meglepetés tükrözött arcán s izgatottsága csakhamar haraggá fokozódott.

Az irás hatása az lett, hogy a levelet összegyűrte és ledobta. Kalapját a terem sarkába hajította és ökle lecsapott az asztalra, hogy a rézgyertyatartó felugrott rajta. Arcza olyanná vált, mint a teljesen magánkívül levő emberé, mert heves természetű volt, olyannyira, hogy durva és erőszakos is tudott lenni. Haragja első felbuzdulására a szitkok egész áradata ömlött szájáról. Indulata elsimultával még jó negyedóra teltt bele, amíg Valenglin a levelet újra kezébe vette. Nem szokott dühe kitörésekor határozni, inkább megvárta, míg lehiggad és világosan elgondolkozhatik arról, ami annyira bántotta. Még egyszer elolvasta, amit Thomassiére kisasszony írt neki:

— Mielőtt levelem tulajdonképpen tárgyára térnék, esedezem, ne vegye rossz néven a vallo-mást, amit tenni szándékozom. Nehezemre esik, de,

ki kell mondanom, még jobban nehezemre esnék, ha valamely földi érzélem szabná meg magamviseletét önnel szemben, amelyre magasabb és hatalmasabb szellem kötelez. Szégyelleném, ha szívem egy oly szeszélyt kellene bevallanom, amilyenre igen sok leány jellemét alapítja és cselekedeteit építi. Nem tartozom ezek közé és remélem, hogy ön se téveszt össze az ilyenekkel. Sokra tartom az ön nagyrabecsülését s van reményem arra, hogy ön nem fogja megvonni tőlem, miután végighallgattam.

Ez a megbecsülés, amely most már minden, amit én ezentul öntől várhatok, nem volt elegendő számomra amaz esemény előtt, amely elkerülhetetlen oka annak, ami ma történik. Akkor az ön barátsága drága volt nekem, sőt azt kívántam, hogy barátságánál több is legyen, ha Isten megengedte volna, hogy együtt éljünk oly frigyben, melynek tervét mintha helyeselte volna s melynek kötelékét — megköszönöm Néki — most jónak látta elszakítani. Mert titokban más munkára szánt engem Ő. Így döntötték el az Égben. Isten parancsának engedelmeskedem. Új és rettenetes kötelességet rótt reám s hogy kívánságának megfelelhessenek, kérem önt, szabadítson fel amaz ígéret alól, amelyet megtartanom lehetetlen s amelyhez már nem érzem lekötvé magam. Megéreztem, hogy már nem vagyok a magamé. Csak lassan-lassan jutottam tudatára annak, hogy mire kell fordítanom életemet. E visszavonultságomnak és magányomnak ideje, melyet ön oly szíves volt megadni, megérlelt bennem azt a tervet, amit ha elmondok, ön is helyeselhet csupán.

Az ájtatos ima segítségemre volt a megpróbáltatás ez idején. Tudós és kegyes lelkektől kértem támaszt és tanácsot. Ők megerősítettek szándékomban, amely ha némi fájdalmat okoz önnek, fogadja úgy, mint az önre háramló részt abból a jámbor és szent munkából, melyre vállalkozom, melyre felhasználom minden erőmet és életemet.

Egy szegény lélek szolgálatára és megszabadítására szentelem magamat. Atyám meghalt. Ön tudja, hol és hogyan. Ember volt és bűnös ember volt. Igaz, ha Isten igazsága szigorú is, könyörületessége végtelen, de annál inkább ki kell elégítenünk az első, mennél több kérnivalónk van a másodiktól. S ki tudja, mily adósságot kell még törlesztenie szegény apámnak, az Isteni Biró számára. És miként törlesztheti ezt? Kegyetlen kinok, rémes gyötrelmek által. Ó, uram, ha erre gondolok, megfagy ereimben a vér! Elhagyhatom-e én ebben a nyomoruságos állapotában, anélkül, hogy megsegítésén töprengnék?

A Purgatórium nem megközelíthetetlen. Az ima lohasztja lángjait. Az ima megnyithatja kapuit. Ezt kérem ezentul mindennap Istentől és cserébe adom néki az én kívánságaimat. Fogadja el tőlem, — az övéi mind. A világi élet elvonna ettől a nagy feladattól. Egy lélek visszavásárlása fáradságos munka, amely minden erőmmel kevesebb be nem érheti. És Isten el fogja fogadni erőimet. Felajánlom Néki, hogy kedve szerint használja, s hogy teljesen Néki adhassam személyemet, vissza kell hogy kérjem öntől magamat.

Mikor ön ezt a levelet megkapja, én már beléptem a Jézus lányai zárdába. Bocsássa meg; hogy csak visszavonhatatlan elhatározásomról értesitem. El akartam kerülni a kérdésnek mindkettőnkre kinos tárgyalását. Ne sajnálja ezt, mert minden, amit nekem mondhatott volna, haszontalan lett

volna. Erőseknek kell lennünk, ha egy lélek üdvösségéről van szó, s ha ez a lélek atyánknak lelke. Ó, vajha érdemessé tehetném azt a lelket az örök életre, amelyre teremtője alkotta. S remélem, hogy ezt elérem, nem erényeim, hanem Isten kegyelme által, amely, kívánom, önt is árasztza el légszebb, legkiválóbb jeleivel.

Thomassiére kisasszony a keresztállítás czerimóniájának napján még egy másik levelet is irt, ugyanilyen értelműt, az édes anyjának. Másnap délután, rendes szokása szerint, akarta elhagyni a házat, hogy a Jézuslányai zárdába menjen, ahonnan aztán Madame Larnot mind a két levelet eljuttattta volna rendeltetése helyére. Ezért a leveleket, miután megírta őket, magához vette s a Valenglinnek szóló akarata ellenére hullott ki ruhájából.

Igy értesült Valenglin már este arról, amit csak másnap délelőtt kellett volna megtudnia. Volt ideje tehát töprengeni egész éjszakán át azon, hogy mit kellene tenni. A legkézenfekvőbb gondolat az volt, hogy meglátogatja Thomassiére kisasszonyt, amit a leány éppen kerülni akart. De Thomassiére kisasszony szándéka nem sikerült, mert délelőtt tíz órakor Valenglint látta a szobába lépni, ahol anyjával együtt ült. Valenglin a kerten át jött s a cselédek nem akadályozták meg bejutását.

Láttára Thomassiére kisasszony hirtelen fölkelt székéből és nagy keresztet vetett magára. Valenglin nem is üdvözölte Thomassiérené asszonyt, aki meglepetve nézte a váratlanul belépőt, hanem egyenesen a leány felé tartott. Thomassiére kisasszony erős elhatározással fogadta, noha szemében szokatlan tüzet látott s a négyfelé szakított és a padlóra dobott levél előre értesítette arról, hogy az összeütközés kemény lesz. De a támadás durvasága bátorította a leányt.

Miután a levél eltépésével kissé könnyített magán, Valenglin elég nyugodt hangon szólalhatott meg:

— Bocssássa meg ezt a hevességet, kisasszony! Látja, a szél is igyekszik az ön igazságtalanságának és az én keserűségemnek tanuját elvinni előlünk!

A légáramlat, amely a Valenglin által nyitva hagyott, majd becsapódott ajtón libbent be, odébb lökte a négy papirdarabot.

— Ami a levél tartalmát illeti, hiu ábrándnál egyébnek nem tekinthetem. Hagyjuk e döröseket s beszéljünk komoly dolgokról. Sok olyant kell elintéznünk, ami bennünket érdekel...

Thomassiére kisasszony Valenglinre nézett. Nem értette, hogyan lehet a levél már kezében, de a pillanatot alkalmatlan volt arra, hogy erről a részletről felvilágosítást kérjen.

— Egyébként, — folytatta Valenglin — ha az ön kérését teljesíteném, örökösen megbánnám azt, s önnek joga volna valamikor szememre vetni, hogy magára hagytam, ahelyett, hogy megvédelmeztem volna olyan gondolatok ellen, amelyek bizonyára nagylelkűek, de amikbe én bele nem egyezhetem. A kötelék, mely bennünket már összefűz, feljogosít arra, hogy megakadályozzam ennek a cselekvésnek végrehajtásában, melynek legcsekélyebb következménye az volna, hogy kétségbeejt egy tisztességes embert, akinek ön a szavát adta s aki őrzi ezt az ön szavát.

Valenglin ez utóbbi szavakat határozott és erős hangon ejtette ki. Thomassiérené asszony, aki azt hitte, hogy szerelmesek közt szokásos perlekedésről van szó, közbe akart szólani. De leánya elhallgattatta.

— Hagyd, anyám! — szölt neki kurtán.

A jó asszony erre csendesen visszasüppedt karos székébe.

— Ön pedig, uram, — folytatta Thomassiére kisasszony — mit óhajt tőlem? Nincs semmi mondani valóm az ön számára, amit ön ne tudna már. Terveimet a véletlen megelőzte. Ha nem így történt volna, meg volnék kimélve a találkozástól, amelyre semmi szükség nincs. Ne tárgyaljunk tehát, ha csak azt nem akarja, hogy elhagyjam e helyet s egy másikkal cseréljem fel, ahol máris lennem kellett volna, hogy így elháruljon felőlem ez a kínos jelenet, amelybe ön belekényszerít.

Valenglin voltaképpen azt hitte, hogy csak mutatkoznia kell Thomassiére kisasszony előtt s az rögtön megzavarodik s eltérül szándékától. Számított arra, hogy hirtelen megjelenése eltántorítja az ifju leányt. A levélírás taktikáját bizonyos jelöl láttá annak, hogy Thomassiére kisasszony fél személyes jelenlététől, mert attól tart, hogy megrendíti szándékában. Különbösen is: a levél stílusát annyira ujnak találta, hogy az egész ügy mögött Madame Larnot-t gyanította. S azt hitte, hogy elég lesz okosan beszélni a leánynyal, akit hamarosan észretéríthet. Mert egészséges szelleműnek és határozott jelleműnek ítélte.

De az elszántságnak és a büszkeségnek az a hangja, amelylyel szemrehányására felelt, veszedelmessé válható makacsságot sejtetett, s most már úgy vélte, hogy amit minden fontosság nélkül való jámbor szélsőnek látott, sokkal komolyabb dolog is lehet. Érezte a veszedelmet s arra készült, hogy megvédje jogait: mert ha helyeselte is azt, hogy Thomassiére ur mihamarabb kivonuljon a Purgatóriumból, sulyosnak találta, hogy ez az ő rovására történjék. Nagyon komoly zavarban lehetett, mert Thomassiére asszonyt akarta hirtelenében szövetségeséül megnyerni. Holott rendesen Valenglin nem sokat törődött a derék asszonynyal. Valenglin úgy látta, hogy a leány titokban tartotta tervét anyja előtt s ha ő hirtelen leleplezi, akkor Thomassiérené sikoltozni fog s maga is hozzájárul erőfeszítéseivel ahhoz, hogy ebben a világban tartson meg valakit, aki annyira szükséges — az ő kényelmére is.

Tehát Valenglin szájából tudta meg Thomassiérené asszony, hogy mily egyedüllét és elhagyatottság fenyegeti. Valenglin nem csalódott és szavainak hatása felülmultra reményét. Thomassiérené panasza zajos és patetikus volt. A vénasszony önzése, aki fél, hogy magára hagyják, naivul vegyült benne az anya bánatával, aki szeretett leányát veszíti el. Kétségbeesése, bár valóságos kétségbeesés volt, mindenkit mást megnevetetett volna leányán és Valenglinen kívül.

A jó asszony sóhajtott és zokogott. Nagy arca remegett a fájdalomtól, miközben beszélt és vaskos kezei ide-odakapkodtak kurta karjai végén. Végre még azt is mondta, hogy a boldogult Thomassiérenének nagyon jó helye van a Purgatóriumban s hogy bizonyára ki tud szabadulni onnan a maga erejéből is, és hogy a vén róka, mig élt, nagyobb bajoktól is megmentette a bőrét.

Aztán nyögni kezdett s arról beszélt, mennyi gondja volt a leányával, mig gyermek volt, micsoda orvosságokkal és fűszerszámokkal gyógyította a pró betegségeit s nem feledkezett meg a klistélyekről sem, amiket egészsége és arczbőre fehéren tartása végett adott neki. És egyre törölgette szemeit, melyek dagadtak voltak puha arczára aláfoló könnyeitől.

Thomassiére kisasszony érzéketlen volt az egész jelenettel szemben. Mikor a jajongás véget ért és

Thomassiérené visszahuzódott karosszékebe, Valenglin felé fordult :

— Lásza uram, — mondotta — ez az ön műve . . .

S azt hiszi, hogy hiábavaló szavakkal megrendíthet, ha ez a látvány sem tudja szándékomat megváltoztatni ?

Valenglint még jobban megzavarta, hogy sem könyvet nem lát Thomassiére kisasszony szemein, sem elfogultságot nem érez hangjában, amikor a legnagyobb és a leghatározottabban ezt mondta :

— Megesküdtem, hogy nem alszom többé e tető alatt s hogy nem lesz egyéb lakásom, csak az Ur hájléka. Isten vele, anyám !

S egy lépést tett, hogy kifelé induljon.

Thomassiérené felkelt karosszékeből. Fájdalma haraggá változott. Arcza elvörösödött. Egyenesen, kinyújtott kézzel ment leánya felé.

Hangosan csattant el az ütés Thomassiére kisasszony arczán.

— És most anyám, — kérdezte hidegen a lány — mehetek már ?

Ez több volt a kelleténél. Thomassiérené asszony csaknem megfuladt dühében. Hirtelen összeomlott, mint valami élettelen tárgy, teste elrekesztette az ajtót.

— Nem mégy el, gonosz lány, vagy lábbal kell taposnod anyádat !

Thomassiére kisasszony alig egy pillanatig habozott, keresztet vetett és könnyedén átszökött az élő akadályon. Valenglin látta bokáját és az alsószoknyája szegélyét. A küszöbre érve még egyszer, utoljára visszafordult s olyan diadalmas és megelégedett arczzal tette ezt, hogy Valenglin, aki utána akart futni, hogy még egy kísérletet tegyen, hirtelen megállt, annyira érezte, hogy hiába tesz akármit is.

Az ajtó becsapódott. Csak Thomassiérené nyögdecselő sóhajtásai hallatszottak. A szegény asszony még egyre a padlón feküdt. Valenglin felemelte és a cselédekert hívta. Az egyik azt mondta neki, hogy Thomassiére kisasszony távozott a házból. S Valenglin is elment, ahogy jött, a kerten át. Az idő szép és tiszta volt s a nyárfák sárga levelei egymásután hulltak alá a napfényen.

V.

Thomassiére kisasszony zárdába lépése lett minden társalgás tárgya s aki akarta, meghallgathatta a históriát egyenesen Thomassiérené szájából. Aki csak valamit számított a városban, mind meglátogatta az elhagyottat, hogy hallja az annyira meglepő esemény részleteit. A jó asszony, akinek hízelt az érdeklődés, melyet életében először ébresztett, újra meg újra elülről kezdte az elbeszélését és soha bele nem fáradt. Sőt utánozta is mindazt, ami az utolsó beszélgetés alkalmával történt, s annyira ment, hogy elnyúlt a földön, ugyanott, ahol azon az emlékezetes napon.

Ezenközben a nyelvek forogtak.

Némelyek megszólították az elvetemült leányt, aki a képzelt feladat kedvéért elhagyta koros anyját. Mások megjegyezték, hogy Thomassiérené elég könnyen megvigasztalódott, holott leánya elvesztése, férjéhez kapcsolódva, vigasztalanná kellett volna hogy tegye. A tény az, hogy Thomassiérené kettős szerencsétlenségében talált egy enyhítőt, amely, mert az egyetlen volt, annál értékesebb lett számára. Evett. Végtelenül nyalánk volt, de Thomassiére életében megfékezte ezt a szenvedélyét, mert attól félt, hogy nevétségesen elhizik a felesége, akiben látta az erre való hajlandóságot is. Thomassiére kisasszony is visszatartotta anyját, úgy hogy Thomassiérené asszony életében elő-

ször most ehetett kedve szerint. Senki sem ült mellette, hogy rendreutasítsa és ez a szabadság sok bajáért kárpótolta.

A leány felől megoszlottak a vélemények.

Voltak, akik dicsérték jámborságát. Bámulták leányi önfeláldozásának finomságát s kimondták, hogy a Jézus leányai zárda most egy valóságos szentet őriz teteje alatt, akit bizonynyal a boldogságosok közé iktatnak majd. A papi rend ama tágjai, akiknek nyilatkozniok kellett volna ebben a dologban, nagyon tartózkodók voltak.

A káptalan urai maguk közt úgy vélekedtek, hogy a Jézus lányai zárda főnöknője tullepte kissé a hatáskörét, mert csak a papoknak van meg a képességük arra, hogy valamely hivatást felfogjanak és meghatározzák, mi kell a lelkeknek, s aki nem fordul az ő tudásukhoz, az sajnálatos tévedéseknek teszi ki magát. Mivel sem Madame Larnot, sem Thomassiére kisasszony a dolog felől kérdést hozzájuk nem intézett, mindkettőre haragudtak és aggodalmasan csóválták a fejüket az egész ügy fölött.

Némelyek, a kevésbé tartózkodók, azt mondták, hogy jól kiosztott alamizsnák, vagy valamely kegyes alapítvány épp úgy megtették volna a magukét, sőt azzal az előnnyel jártak volna, hogy nem fosztották volna meg Thomassiére kisasszonyt a világi élettől, ifjuságától és szabadságától. Sőt egy tisztelendő azt állította, hogy Thomassiére úgy halván meg, ahogy meghalt, minden, ami történik, hiába történik, mert ha a hirtelen bűnbánat esetleg megmentette a pokoltól, akkor az Egyház egyéb rendelkezésére álló eszközökkel is el tudja intézni az ügyet, melyeket elég szerencsés a hivek használatára bocsáthatni.

De Thomassiére kisasszony nem vont bele senkit vállalkozásába, melyet mintegy családi kötelességnek tekintett s melyet a maga módja szerint akart elintézni.

Ami Virlong abbét illeti, ő támogatta Thomassiére kisasszonyt és esetét a Gondviselés művének vélte. Egy ily határozott és heves léleknek a Jézus leányaihoz való belépése nagyon javára lesz ennek a zárdának. Mert igaz ugyan, hogy a zárda apáczái példás életet éltek mind diszciplína, mind erkölcs tekintetében, de a vallásos lelkesedés hiányzott belőlük. Thomassiére kisasszony most beviszi a szent járványt, mert az áhitat úgy terjed, mint a tűz, amely egyébként jelképe is. És Virlong abbé máris üszökhöz hasonlította Thomassiére kisasszonyt, üszökhöz, amely holt fa közé hullik.

— A zárda — szokta volt mondani az abbé — nem arra való, hogy a jámborokat csiszolja, hanem arra, hogy szenteket teremjen.

Nemcsak Thomassiére kisasszonyról beszéltek sokat Courjeu-ben, hanem Valenglin ural is bőven foglalkoztak. Mindenki, aki nála jelentkezett, zárt ajtóra talált. Ezt arra használták fel ürügyül, hogy azt mondják róla : félig megőrült és halálosan beteg a kegyetlen és váratlan esemény következtében. Voltak, akik szerint nemcsak magát Thomassiére kisasszony személyét sajnálja, hanem a vagyont is, amit a leány magával vitt volna házához, nem mintha Valenglin vagyona csekély lett volna, hanem mert mindenki feltételezte, hogy megvolt benne az a jogos szándék, hogy a saját vagyonát e házassággal még gyarapíthatja.

Valenglint valóban makacs fájdalom fogta el amiatt, ami történt és ezt a fájdalmát az idő sem csökkentette. Ellenkezőleg, növelte. Van az emberi természetben valami hajlandóság arra, hogy ami nem történt meg, de megtörténhetett volna, annak kedvező színeket kölcsönzünk. Valenglin is élénken elképzelte, amit vesz-

tett. Soha jobban Thomassière kisasszonyt nem szerette, mint amióta tudta, hogy hiábavaló, ha szereti. A zárda vastag fala, ahelyett hogy elrejtette volna előle a mult perspektíváját, mintegy kristályon át tüntette föl előtte az eseményeket, értékesebben és sokkal szebb színekkel még.

El kell hinnünk, hogy csakugyan sokat szenvedett, mert néhány hét múlva annyira megváltozott arcczal és oly fájdalmasan jelent meg az emberek között, hogy senki megszólítani nem merete. Rendesen sem igen merészkedtek közelébe, mert elég nyers és visszautasító szokott lenni, ámbár alkalomadtán udvarias és szolgáló-látrakész is tudott lenni. Egyébként csak alkonyatkor hagyta el házáat, hogy egy rövid sétát tegyen, mindig ugyanazon irányban, a Jézus lányai zárda fala hosszában.

Körülbelül egy óra hosszat köpögött Valenglin sarka a megfagyott talajon; arcát köpenyébe rejtette, mert időközben beállt a tél. Holdas napokon tovább maradt, hogy lássa, miképp dugja ki szarvát a hold a falak mögül, vagy mint emelkedik halkan, kereken és fehéren fölénk, nagy ostya gyanánt.

Ezenkívül Valenglin állandóan otthon tartózkodott. Az inasok hallották, hogy késő éjszakáig csikorgó léptei alatt a padló, s hol hallgatva járkált, hol meg tele torokkal káromkodva, s reggel a gyertyát csonkig égve találták a gyertyatartóban.

Néha lement az istállóba is. Veszedelmes volt ott járni a fekvő lovak faránál, mert az állatok haragudtak nyugalmuk megzavarása miatt. Valenglin erős lovas volt és igen szép paripákat tartott a maga használatára. Jól és bátran ülte meg őket, mert valamikor tiszt volt a király lovasságában. Katonai szolgálata óta maradt meg lelkében a lovak és a fegyver szeretete.

(Folytatása következik.)

Krónika III.

Nyári konjekturák.

— aug. 9.

Boldog nyár, te bőkezű vagy, mint minden boldog ember! Részeséivé teszed az élet egyik legnagyobb gyönyörűségének, az utazásnak, azokat is, akik hivatásuknak tán leghelyezhetőbbjei: az uralkodókat. A tőkepénzes Karakószörcsökön is csak tőkepénzes és Nizzában sem lesz egyébbé, a vasesztergályos, ha megunja a dolgát Oroszországban, eljön hozzánk, vagy kivándorol Amerikába, de az uralkodó csak a maga földjén uralkodó — kivéve nyáron.

Télen ha utazik, nagy ritka kivétellel mint magánember utazik az uralkodó, de nyáron, a koronák találkozásának idején magával viszi külföldre is uralkodói mivoltát. Miklós cár is elvitte a cári mivoltát Swinemündébe, Ferdinánd bolgár fejedelem is, aki egész a mult hétig mint csendes magánember vadásztatott poprádfelkai birtokán, megérezte a nyarat, felöltötte bolgár uralkodói méltóságát és úgy látogatott el Ischlbe a mi királyunkhoz. És Edvárd, a hajdan könnyüvéru walesi herceg, a ma nehézháju angol király szintén nem mint karlszbádi fürdővendég, hanem mint a hár-

más szigetország ura fog megjelenni ama kies fürdőhelyen, amelynek termékei közül mi magyarok a klauzulát ismerjük legjobban.

A nyár, a boldog nyár, megmozgatja az uralkodókat s ez idén felénk, a monarchia felé is igazgatja utjukat, pedig nálunk szokott legkevesebb lenni a koronás látogatás. Talán azért, mert Európának ez a dereka a népek országútja. De az idénre fejedelmek utjává is válik: Ferdinánd már itt járt, Edvárd jön és utána jönni fog Viktor Emánuel is, az olaszok nem tulságosan sudártermetű királya. Mozgás, uj és szokatlan mozgás van a monarchiának kifelé való érdeklődéseiben, kapcsolataiban.

*

És ha keressük ezeknek az új mozgásoknak az okát, két új emberen akad meg a szemünk. Az egyik vén oroszlán, de mi csak most kezdjük látni a körmeit: Aehrenthal báró, az új — már nem is olyan nagyon új — külügyminiszter. Amig Péterváron volt mint nagykövet, talán csak iskolákat járt, a diplomácia legkitünőbb iskoláját: az orosz államférfiakkal való mindennapos érintkezést. Hogy elhívták külügyminiszternek, mintha vele új vér jutott volna bele a mi külpolitikánknak sorvadozó, meszesedő, kiürülő véredényeibe. Halljuk, hogy revideálni akarja a hármasszövetség paragrafusait, tudjuk, hogy ki akarja köszörsülni azt a csorbát, amelyet balkáni prestige-ünkön ütött a szerencsétlen mürzstegi egyezmény, Goluhovszkinak ez a diadala, amely nagyobb még a Mautnerénál is.

Hármasszövetség... Balkán... Aehrenthal szemének szöglete szélesnek látszik: ez a diplomata egyik szemével Olaszországra, a másikkal Törökországra néz és lát valami geometriai háromszöget köztük és a mi monarchiánk között...

*

A másik férfi az a valaki, aki hivatalosan még nincs is itt és az aktív politikában officiele nem számítható tényezőnek. De a természettudományok hatalma ma már olyan nagy, hogy átjárja az államközművelés tudományát is, számol a természet törvényeivel és szem előtt tartja az emberi lehetőségeket.

Ferencz Ferdinánd ma még nem hivatalos személy, méltósága csak rang, de nem hivatal is egyuttal. Ki ne látná, ki ne érezné mégis, hogy a diplomácia ma már mennyire számításba veszi őt és hogy halavány körvonalakból hogy kezdenek erős színtelökké, vagy — ha jobban tetszik a plasztikai hasonlat — domború tagulatokká válni az ő tervei.

A diffúzió törvénye az emberi gondolatokra is csak úgy áll, mint a folyadékokra és a gázokra és a gondolatoknak ez a diffundálása az, ami a sejtelmélet is igazságokká teszi. A különböző felületek ezer érintkező pontjának kapcsolódásain keresztül szűrődik, szűrődik mind közelebb a sejtlem, hogy Ferencz Ferdinándnak — akinek hozzá közeli körökben »Der Este«

az elfogadott neve — nagyon határozott és messzelátó tervei vannak.

Annyit tud a világ, hogy Ferencz Ferdinánd trónörökös minden veleszületett és belénevelt és egészen természetes és érthető konzervativizmusa mellett is nagy mértékben modern ember. Nagy gazdasági érzéke van és él benne az a megismerés is, hogy a nemzetek jóllétének, virágzásának, nagygyá tételének egy igazi feltétele van: a tenger.

És Ferencz Ferdinánd keresi a tengert.

*

A mi külpolitikánk metternichi idők óta mind mostanáig nem látott tovább az orránál. És az orrának a hegyén csupán három pattanás ült: Trieszt, Fiume és Póla. Csak az Adriát néztük, sőt nem is néztük, csak sandítottunk rá, mert az ember a saját orra hegyére csak sandítani tud. És ez a sanda tenger-politika megszülte az ellensandítást, Olaszországgal még hadgyakorlatra is mentünk — kétszer is — az Adria miatt.

A sas a szemét meg az orrát nem arra használja, hogy egyikkel a másikra sandítson; a szemével kietlen távolokra lát, az orrával pedig oda csap le, ahol az igazi prédát látta meg. Az olasz csizma kifordított strimpflije, a szűk kis Adria szűk a tengerkeresőnek, mint szűk volt Nagy Sándornak Macedónia...

*

Macedónia. Az a föld, amelyre a másik Ferdinánd, a bolgár, ép úgy vágyakozik, mint a királyi koronára. Nem érné-e meg az igazi, tehetős, nagyörökségű és magában még nagyobbra fejlett ambícióznak az, hogy lemondjon a Nagy Sándor dicsőségéről a Kis Ferdinánd javára, azt az ellenértéket, hogy megnyilják neki az ut Albánián és Keletrumélián keresztül Konstantinápolyig, az igazi tengerig? Lehetetlenség-e az, bolond ábrándkép-e az, hogy egy hódító jobbra odaadja az Adria kis sóscsöppjét a szomszédjának, balra engedi Macedóniával királysággá nőni Bulgáriát, hogy neki magának az utja diadalmas legyen Albánián és Rumélián keresztül Konstantinápolyig, egy nagy, három-metropolisu birodalom tengeri fővárosáig?

*

Az orosz ábrándok száz évre le vannak törve, száz év múlva pedig már nem lesz Oroszország. A Földközi-tengeren ma két hatalmasság a legérdekeltőbb, Olaszország és Gibraltár, Malta és Port-Szaid révén Angolország. A Balkánon egy a mozgó elem: Bulgária.

És Aehrenthal nagyon jól tud számolni Oroszországgal és Ischlben Ferdinánd a bolgár fedelem járt és a mi királyunk kegyeivel halmozottan jött el onnan és Ischlbe Edvárd angol király és Viktor Emánuel olasz király fognak ellátogatni.

Uj koncepczió ez, vagy nyári ábránd?

Paganel.

Saison.

I.

Hunyadi-utcza 44.

— aug. 9.

Ihering íróársunk örülhet, ha a magas menyékből letekint a Hunyadi-utczába, ahol szegény emberek táborba állnak a másik szegény emberért, vagy az István-ut 19. szám alá, ahol ugyancsak a jogérzet szolidaritásba hajtja a nyomorultakat a gaz és lelketlen háziur ellen, aki a szegény embert az utczára dobja, csak azért, mert nem tud vagy nem akar fizetni. A nagy német jogász ezekben a jelenségekben a jogérzet szükségyszerű elevenségét látja, melynek híján a nemzetek elpusztulnak, mert minden létnek alapja a jog, a jog pedig az igazság formája, amiért folyton küzdeni kell.

És boldog lehetne a nagy jogász, ha látná, hogy az egész közvélemény mennyire osztatlanul a lázongó szegény emberek mellett áll s dühös megvetéssel fordul a lelketlen házbéruzsorás ellen, aki csak a pénzét nézi és siket a nyomor könyörgő szavára, gyermekek sirására, asszonyok jajgatására.

— Hát kőből van ennek az embernek a lelke? — gondolja klubjában az ügyvéd is, aki még soha expenzótából nem engedett, a kereskedő is, aki abból gyarapodik, hogy a szegény ember éppen háromszor annyit fizet, mint a jómódu, minden cikkért, mert az olcsó áru az olcsóságával mértani arányban silányabb a drágánál s mig például a harmincz koronás cipőt elviselhetni három esztendeig, addig a tiz koronás szétvásik két hónap alatt. S nem képmutatóskodik senki a szegény emberekkel érzők között, a nagyságos asszony sem, aki minden rongyos emberben tolvajt lát, a humanista sem, aki boszankodik, hogy annyi rongyos gyermektulajdonos sir neki, krajczáros ujsággal a kezében, az orvos sem, aki mahagóni hálószobában barázdába vonja homlokát, ha gyomorrontást konstatál, de a külvárosi egy szoba vagy konyhában riczinust rendel a haldokló családapának s örül, ha az már másnap hal meg, mert kellemetlen, hálátlan és céltalan soká jární oda.

Mondom: a házbéruzsorás ellen együtt érez minden osztály a pusztá emberség szent nevében s együtt érzek velük én is, anélkül azonban, hogy az utcza, a közvélemény s a magam emberségét szentté avatnám, avagy azt a gonosz házbéruzsorást különösen elvetemült léleknek tartanám. Éppen csak azt látom, hogy vele szemben nagyon meg vagyunk elégedve magunkkal s ilyenkor, mikor a mindennapos, szinte usance-szerű embertelenség valami különösen undorító kelevényben fakad ki, az az illúziónk támad, hogy mennyivel derekabb emberek vagyunk mi.

Nem itélem el a szegény embert azért, hogy nem olyan nemes, mint romantikusan elképzeljük. Azért, hogy valaki koplal, gondokkal vivódik, a családját el

nem láthatja, mások kegyelmére van utalva, még nem okvetetlenül nemes lélek. Sőt mindezeknél fogva természetesen, hogy eldurvult, másnak, mint a saját szenvedéseinek átérzésére képtelen, embertársai iránt közömbös s ha csak egy kicsi hatalma akad, akkor jaj annak, aki ki van neki szolgáltatva. Látták vagy nem látták-e, a szegény ember hogyan bánik gyerekével, feleségével? Hogyan bánik a legény az inassal, a házmester a viczével, a vicze a koldussal, a koldus a másikkal, aki még nincs befogadva?! Az emberi szivtelenség leggyászosabb virágait a nyomor tanyái hajtják ott, ahol legjobban tudják, mi fáj, ahol legvéresebben lázonganak a hatalom ellen, mért másoknál van, velők szemben.

Igazán érezni, részvétre képesnek lenni, emberségesnek lenni emberekkel szemben, hatalommal a kezében jogot respektálni, méltányosságot gyakorolni csak a vagyon és a műveltség képes. A jóság a természet ellen küzdő kultúra legnemesebb végeredménye és balgák a papok, akik a szegényeknek prédikálják ezt s balgák vagyunk mindannyian, akik annyi jóságot reklamálunk embertársainktól, noha olyan kevés kulturánk van.

Mi dolgozik a lázongó utczában? A düh azok ellen, akik pénzt kapnak. Az a szerencsétlen föltozószabó, vagy micsoda, soha semmi jót nem látott sem gazdagtól, sem szegénytől. Ő maga sem volt soha jó senkihez. De mikor kidobják, mert nem tud fizetni, egyikük sem arra gondol: fizessünk helyette, mért a mi sorsosunk s mi nem vagyunk komisz uzsorások, azonfelül meg sokan vagyunk s egy-egy krajczárunkból kitelik az öt korona, — hanem csak arra, hogy az a komisz házbéruzsorás ne kívánjon pénzt olyantól, akinek nincsen. Mi, polgári közvélemény szintén abban látjuk a lelketlenséget, hogy az az uzsorás Shylock ridegen a jogát, pénzét nézi s van lelke hajléktalanná tenni egy egész családot nyomorult öt korona ellenében. Mert mi annak öt korona?

Öt korona csa kugyan nem sok annak, akinek háza és üzlete van. De tessék csak közelebről nézni ezt a ház- és üzlettulajdonost: szatócs. Járt-e iskolába? Szírpantott-e csak bal orralikával valamit abból a tiszta levegőből, melyben az intelligencia virága, a jóság nyílik? Olyan hatalmas, gazdag ember-e, amilyennek a nálánál százszorta nyomorultabbak az ő odvaikból nézik? Egy háztulajdonos szatócs. Van-e, aki irigyli, aki urnak tekinti? Nem taposnak-e rajta azok, akiknek szemében ő is semmi, a nagykereskedők, a bankok, hitelszövetkezetek, az adóhivatal és a jómódu kuncsaftok? Miért kívánunk tőle öt koronányi humanitást, holott máig sem hallom a felháborodott közvéleménytől a kérdést: mi is lett abból a szegény emberből s ne fizessünk-e helyette házbért?

Pedig mi megtehethők, mért nekünk nincs házunk s nekünk nincs tőkénk, mely kamatot hozna. A szegény ember öt koronát adván, egyszerűen öt koronát költött, a háztulajdonos öt koronát elengedvén, százhusz korona tőkéről mondott le, mert ennyi nem hoz kamatot, öt

koronát elvesztvén. De a szatócsnak egyéb oka is van a könyörtelenségre: hol van a szegény ember, aki tud fizetni, ha nem muszáj? Van-e csak egy is abban a bérkaszárnnyában, akinek a házbér fölöslegben megmaradna, ha nem fizetne az uzsorásnak? Aki oda behurczolkodik, mind olyan szegény, mint a kilökött szabó s abban a pillanatban, amelyben az uzsorásnak »szíve« van s nem teszi hajléktalanná a lakóját, azoknak a szegény embereknek soha nem lesz szíviük, hogy megfizessék tartozásukat. S vajjon egy szatócs szíve való-e arra, hogy házat izzádván össze magának, ne legyen semmije a házból, csak az adó, meg a vesződés és a banktartozás?

Hja, az uzsora! Hát legyünk őszinték vele szemben is. Mi csináljuk a politikát és küzdünk mindennemű drágaság ellen. De valameddig tart, mégis csak tizenkét forintot adjuk el a buzánkat, amíg a szerb határ el van zárva, mégis csak örülünk jóságunk nagy árának s amíg nincs segítve a lakásmizérián, mi, akik segíteni akarunk rajta, mégis csak beszédjük a magasabb házbéreket. Legyünk emberségesek és fájjon a szíviük a szenvedés láttára. De ne kövezzük meg a szatócsokat s ne avassuk szentté a fizetni képteleneket, mert voltaképpen mindnyájan szatócsok vagyunk s a legtöbb tartozásnak, amit elengedünk, nem mi vagyunk a gazdái.

Kóbor Tamás.

II.

Törley.

— aug. 9.

Egy pszichológus elvesztése minden országnak fájdalmas csapás, természetszerűleg tehát nálunk is, és azért a mult héten elhunyt Törleyről érdemes még egyszer megemlékezni. Mert Törley lélekismerő volt, hozzá még nemzeti alapon álló, kifejezetten magyar lélekbuvár, — amint az alább bőven ki lesz fejtve.

Mielőtt azonban ebbe belebocsájtkoznám, a nagyérdemű közönség szíves figyelmét és türelmét kérem, mert az alábbi sorok, mint azt rosszul méltóztatik sejteni, nem reklámczikk, nem klisé, sőt e sorok írója nyíltan bevallja, hogy meglehetősen ellensége a Törley-pezsőnek. Hogy ez idegenkedésének mi az oka, nem tartozik ide; e helyen egy kereskedő-ember skizzét kívánom adni, függetlenül pausálétól, hirdetéstől, ellenüzlétől: vagyis meglehetősen súlyos fába vágom a fejszémet. Mert nálunk mindenről el lehet mondani a véleményét, papról, orvosról, ügyvédéről, íróról, kutya-idomitőről, csak épen kereskedőről nem lehet nézetet nyilvánítani, mert erre minden oldalról felzudul az *olet*, akár pro, akár contra legyen a cikk megfogalmazva. A dicsérő cikk meg van fizetve, a nem dicsérő nincs, és igazságtalan volnék, ha nem konczédálnám, miszerint ebben tényleg van is valami.

Mindenesetre sajtáságos dolog, hogy nálunk a kereskedői osztálynak ily kevés a becsülete. Amint

a vidéken a kalmárt még mindig egyszerűen zsidónak nevezik, úgy a fővárosban a merkantilis elemnek: ma is a kabátjára van a sárga folt varrva. Az az arisztokrata gőg, a mely az »üzlettel« szemben megnyilatkozik, benne él az utolsó házmesterben, és úgy látszik; vasdoronggal sem irtható ki. Nálunk senki sem hiszi el, hogy kereskedőben lehet szellem; ötlet, találat, stílus, sőt zsenialitás; az ilyesmit az olvasó még akár inkább az ó-budai szinkörben, mint az üzlethelyiségekben keresi, s a merkantilizmus egyik szava, az, hogy: kalmár, szinte szikrázik az odiozitástól.

Ha én most azt állítom, hogy Törley a maga keretében lángész volt, bizonyára csak kevesen fognak pártomra állani. Pedig ez az ember több ötlettel és leleményességgel csinálta meg karrierjét, mint amennyi hét tuczat nyári darabba belefér. Ahogy ő a pezsgőjét elhelyezni; hirdetni, nevéssé tenni tudta, ahogy belevitte a legjobb körökbe, a köztudatba, teljes figyelmet érdemel. Százoldalu tehetség volt ez a Törley, aki az üzletnek minden ágát-bogát nemcsak ismerte, de fejlesztette, gazdagította is, és úgy is mint gyárost, úgy is mint eladót, úgy is mint embert ritka ügyesség és határozottság jellemezte. Mint modern hadvezér vezette a maga zöldnyaku battériáit, sikerrel bombázta meg vele a főuri kastélyokat, a polgári lakokat, minden talpalatnyi földért megküzdött és élete végén nyugodtan nézhetett vissza a befutott pályára: izgalommal, sikerekkel, babérokkaal tele karriér volt az.

De Törley amellet, hogy jeles üzleti lángész volt, még mint pszichológus is érdemeket szerzett magának, sőt földi szereplésének legérdekesebb adatait itt szerezte meg. A magyar gondolkodást kevesen ösmerték oly jól mint ő, aki az olcsó urhatnáság, a henczegés és a fenn az érnő niñcsen kás-ra vetette ki hálóját. Ő maga bizonynyal jól tudta, hogy pezsgőt, még hozzá magyart inni már öld style, szinpadi rekvizitum és hogy a derék, régi magyar borok százszor többet érnek a fehérynyaku özvegy lögjobb termékeinél. Amint a monokli és a fölhajtott nadrág kimentek a divatból, úgy a pezsgő-ivás is már csak kevesek előtt szimboluma a jómódnak és élőkélőségnek. De ezek a kevesen mind Magyarországon élnek, reprezentálni, csillogni akarnak, azonban — leszállított áron. Ezt a pontot fogta meg Törley és teljes erővel aknáztta ki. A gentryskedés volt az ő üzletének igazi bázisa, az a dőre hit, hogy aki pezsgőt iszik, az: ur.

És ki ne váltotta volna meg 3 frt 50 kr.-ért az úri titulust, amelylyel együtt járt a pinczerek hajlongása, a vendéglős méltóságos-urazása, a spriczer-ivó vendégek csöndes irigykedése, a cigányzenekar feltétlen hódolata? Egy üveg Törley vidéken hetekre való renommét kölcsönzött, a jómód verőfényét adta bérbe, sőt a hitelképességet is jelentékenyen emelte. Aki Törleyt ivott, pár órára szebb világba csöppent bele, előkelőnek, gazdagnak, tekintélyesnek képzelhette magát, a távolban kastélyok, négyesfogatok, végtelen erdők, mezők képe bukkant föl előtte, szóval 3 frt 50 krért a legtökéletesebb illuziókat vásárolhatta még. És ez

nagy dolog, mert elfeledteti az élet bajait, a lejáró váltókat, a kifizetetlen számlákat, a pörösködő hitelezőket, ez lelki vigasz volt, s érthető, ha mindenki kapkodott utána. Nem az ital szerzett gyönyörűséget a Talizmáni hiveinek, hanem a sok összefüggő káprázat, egyszóval a Peer Gynt világa, amelyet egy Ibsen vagy Grieg se tudott volna tökéletesebben kiállítani.

Mi sem természetesebb, mint hogy ennek a délibábnak nincs örök életé s el fog jönni egy kor, amely józanabb szemmel nézi és ítéli meg a dolgokat. Amint ma már nem hiszik el a fehérkamásli urról, hogy gróf és a rácsolóról, hogy báró, úgy a jövő generáció tisztában lesz vele, hogy a Törley-ivók sem mind föld-birtokosok, oroszánvadászok és kamarások. És abban a pillanatban, hogy ez megtörténik, a pezsgőivók maguk se lesznek ezen a véleményen és uri voltak bebizonyítására más eszközökhöz kénytelenek nyulni. De ha ez a kor el is következik, azért Törley nagysága nem fog csökkenni s akik egykoron a jelen század történetét megírják, benne az emberi hiúság egyik legalaposabb ösmerőjét fogják megtalálni, egy zseniális és tökéletes embert, akinél jobb barátságban a kor-szellemmel talán csak Macaulay volt.

Syrion.

NYÁRI ÉLET.

Hasznos kurák.

— Nos, és mit gondolsz, milyen kurát használjak?
 — Amilyet akar. Fő, hogy kura legyen.
 — És mindegy, hogy milyen?
 — Mindegy. Mert a kura nem arra való, hogy valami betegséget gyógyítson, ezen már Rokitsansky idejében tul voltak az orvosok. A kura arra való; hogy az embernek legyen mit elmesélnie, ha hazaérkezik. Aki nyáron nem tartott kurát, az egy rongyos, egy senki, egy niemand, mint Pesten mondják. Az szegény, az csunya, az buta, az minden rossz és szomorú, amit csak el lehet képzelni. A művelt és jómódu neuraszténikus kurát tart.

— Hát mégis... melyet tartassak? Mert ha csak arról van szó, tartók.

— Tartson például napkurát. Hogy mi az? Az egy hasznos kura. Kitünő, hasznos kura. Biztos eredmény. Lejön a testéről a bőr, egy hétig liláskék köztakaróval jár, égeti a ruha, bőrláza van, és úgy érzi magát, mintha megnyuzták volna. Tiszta munka, nem kerül sokba, csak ki kell feküdni a napra, amíg össze nem sül a bőre.

— Hát még?

— Használhat levegőkurát is. Ez ugyanolyan, mint a napkura, csak nem a napon, hanem az árnyékban kell csinálni. Ettől nem bőrlázat kap, hanem tüdőfrászt, a tudományos neve hamarjában nem jut eszembe. Addig sétál meztelenül a levegőn, amíg tüszőgni nem

kezd; akkor hirtelen felöltözik, mert consummatum est: a kura be van fejezve, ön meghült.

— Hát még?

— Használhat iszapkurát is. Ezt nagyon ajánlom. Ez abból áll, hogy a tengerparton vagy folyóparton belefekszik az iszapba, bekeni vele az egész testét, kissé fetreng benne, aztán elalszik, úgy, hogy az iszap megszárad a testén és kemény pánczéllá kögül. Ennek eredménye a mocsárláz, az ugynevezett malária, amely nem kell hogy okvetetlenül halálos legyen; én legalább sok gyógyult esetről tudok. De szép és finom kura.

— Hát még?

— Ajánlhatom a leöntési kurát is. Ön megáll a zöld gyepen, ruhátlanul, jön a kertész és önt összevisszaspricceli az öntözőcsővel. Különböző frászok járnak ezzel is, de ezeknek a tudományos neve se jut eszembe. Mindenesetre kura ez is, a jávából. Azonkívül vannak még kurák, amik mind nagyon divatosak és hasznosak: mint a mezitláb homokban való tánczolás kurája, talpgyuladással, tüskébeléppéssel és éles kőbe való rugással egybekötve. Néha akkorát lép az ember egy kis hegyes kőbe, hogy csak a fogorvos tudja onnan kihúzni a követ, fogóval. De ez nem baj, mert kokainnal fájdalom nélkül megy. Aztán az is szép kura, mikor esőben esernyő nélkül kell járni, meztelenül. Mit kaphat? Influenzát, mellhártyagyuladást, legrosszabb esetben tüdőgyuladást. De mi ez ahhoz képest, hogy aztán őszszel elmondhatja, hogy használta az esőkurát!

— Igaza van. Más nincs?

— De van más is. Ősz-kezdeten kitünő szőlőkura, gyors rohanási kurával, egybekötve. Gyaloglási kura, láblekopással, fénykura óriási villamos számlával, belégzési kura rengeteg orvosi számlával egybekötve. De én mindennél többre becsülöm a jó természeti kurákat, amik nem kerülnek pénzbe, sokkal mulatságosabbak és lényegesen ártalmasabbak. Makacs fejfájás ellen például itt a legujabb a fejrugdosi kura, ami egyszerűen forradalmat okozott az orvosok között. A makacs fejfájó lefekszik a földre, erre odalép hozzá a fürdős és meztelen talpával addig rugdossa jobbra-balra a páncziens fejét, amíg el nem szédül. Akkor fellocsolja és alszik rá az ember egy órát. Mintha letörölték volna a fejfájását. Hallom, hogy Stolipin orosz miniszterelnök hónapokig rugatta a fejét egy német szanatóriumban e szerint a módszer szerint és tökéletesen kigyógyult.

— Kitünő. Más nincs?

— Hogyne volna! De ki győzné elszámlálni az összes hasznos kurákat? Ha el van rá szánva, adhatok tanácsot, amely szerint aztán maga is csinálhat új kurákat. És minél újabb és minél ismeretlenebb a kura, annál nagyobb lesz a bámulás, mikor őszszel elbészéli. A kura mindenekelőtt legyen meztelen. Nem is kura, amihez nem kell egészen levetkőzni. Aztán legyen benne vagy víz, vagy sár, vagy levegő, vagy egy másik meztelen ember, mert csak így van fürdészeti jellege. Végül pedig legyen veszedelmes, mert csak így érdekes és csak így lehet orvosi karaktert adni neki. És csak így imponál. Ezekből a motívumokból állítson össze magának bár-

mely tetszés szerinti marhaságot, végezze lehetőleg egy osztrák vagy német fürdőhelyen, kapjon utána valami kis betegséget, amire azt lehessen mondani, hogy az erős kura reakciója, és rendben van a dolog. Jövőre tizenöt újabb ökor fogja utána csinálni és elvégre ez, ha nem is haszon, legalább elégtétel. Miután pedig haszonra csak a zsidó dolgozik, elégtételt ellenben az úr vesz, legyen ön úr, vetközzék le és követtessen el magával valami nedves dolgot idegen állam területén. Akkor aztán bátran mondhatja, ha őszszel kérdik, hogy mit csinált: kurát tartottam. Isten áldja meg!

Vessző.

A sánták ligája.

Van a világon mindenféle
Embersereglet:
Klub, társaság, szövetség, egyesület,
Szövetkezet, kör és liga.
Egyikbe jár Zsiga,
Míg Jakab
A másikba tag.
Ligákra, klubokra, körökre
Feloszlik a világ örökre,
Mindegyikben, ha éppen ráér,
Egy más világ él,
A nagyvilágtól mind elkülönül...
És e társaskörök közül
A legujabb egy liga, mely a múlt
Héten, Párisban alakult.
Be nem léphet e ligába,
Akinek kettő a lába,
Csak egy lábbal
Lehet átal
Lépni az új liga küszöbét:
Igen, igen, az új liga övék,
A sántáké.
Aki egy súlyos baleset
Folytán egyik lábától elesett,
A megmaradt lábbal ma már
A sánta-klubba jár.
Viselnek mankót, vastagot
A klubtagok,
Mint egy karddal, mind büszkén lépeget
S lenézi az épeket.
Mily szép is, ó, az összetartás,
A sánta mind egygyé kögül
S ki legjobban sántit közöttük,
Azt megválasztják elnökül.
»A lábamon alig-alig állok!« —
Ez a jelmondatuk
És szigorúk a házszabályok:
A klubba tagnak
Be nem fogadnak
Pupost, vakot,
Ugy élnek ott maguk között
E mankóba öltözött
E kluziv klubtagok.
A Jockey-klubbal nem cserélnék,
Oly intim, vidám lesz a klubélet,
Csak egy hiányzik majd. Noha
Másban nem is lesz ott hiány:
A sánták kaszinója tán
Tánczmulatságot nem rendez soha.

Puck.

INNEN-ONNAN.

○ **Casablanca.** Ennek a szépnevű városkának a nevét vérről írta bele a kultúra a históriába. Mi történt Casablancában? Az történt, hogy a fanatikus kabilok meggyilkoltak néhány európai munkást, mert vasutat akartak nekik építeni, holott a kabil irtózik a vasutól. A nyolcz megölt ember (francziák voltak és spanyolok) kiontott vére boszuért kiáltott haza. És erre megindultak pánczélos hadihajók Marokkó partjai felé, csapatok szállottak partra, s dolgozni kezdett a szurony és a bomba. Egész községeket elpusztítottak, városrészeket feldulattak és százsámra öldösték a félmegtelen barbár népet. Még csak meg se olvassa senki a szétszagotott hullákat. És ezt úgy hívják a politikában, hogy elégtétel. A nyolcz fehér embert félvad barbár népség gyilkolta meg. A kabilokat művelt európaiak mészárolták le. Melyik a barbárabb fajta? És vajjon most már szeretik-e a kabilok a vasutat?

* * *

▲ **Az alkohol ellen.** Stockholmban kongresszus volt, előadtak, vitatkoztak, döntöttek, megnyitottak, bezártak. A dolgukat pedig — hiába minden viccz — csakugyan előbbre vitték. Ha jól esik büszkének lenned, magyarom, örülhettél, olvasván, mennyire megbecsülték honfitársainkat — pedig még áldomást se mondtak, csak dolgoztak. Ha örömmel látod a nagy szóciális ügyek előmenetelét, jól eshetett olvasnod, hogy milyen jó társaság verődött össze Európa és Amerika minden népeiből az alkoholelленés mozgalom kedvéért. A kongresszus nem prédikált vizet, hanem tudományt és nem forgatta erkölcsösen a szemét, hanem okosan beszélt. — De mindhiába... A magyar krogigyártók megcsóválták tollaikat és ősi vicceikkel héjja módjára csaptak le az alkoholelленesekre. S akik lusták voltak elolvasni a kongresszusról szóló híreket, azok kékre-zöldre nevezhették magukat a *Móka-bóka* rovat sikerült szellemességén, hogy Forel így szól Vanderveldéhez: »Kutya legyen, ha még egyszer ebbe a fészekbe beteszem a lábamat... még sohase ittam olyan gyalázatos lórét, mint itt a *Sárga fjordban*... Nevsz, magyarom, ez kellemesebb is, könnyebb is, mint a gondolkodás. Sőt úgy látszik, hazafiasabb is.

* * *

○ **A léghajó és a béke.** A kormányozható léghajó már nem egészen álom. Félig-meddig már testet öltött valóság. A francia hadsereg hatalmas léghajója, a »Patrie« óráig jár-kél a levegőben, röpül szél ellen, megfordul, visszafordul, diszmenetben elvonul az elnök előtt, s oda megy vissza, ahonnan elindult. Valósággal kormányozható már ez a hajó és előre megszabott utakat ír le a levegő-égben. Persze, hogy rögtön a németeknek is lett kormányozható léghajójuk. Ezt is mőtoros kerék hajtja, ez is röpül szél ellen, megfordul, visszafordul, fölemelkedik, leszáll, csakugy, mint a francia. Hogy az európai egyensúly meg ne billenjen, az osztrák ármádia is elárulja, hogy neki is van kormányozható léghajója. Ez se tökéletes még egészen, de ez is majdnem tökéletes. És nem kevesebb a tudománya, mint a másik kettőé. Ezen eddig még nincsen semmi különös. Hogy minden országban vizsgálódnak és kutatnak a lég problémáján, az régi dolog, s azt is tudja mindenki, hogy Lebaudy, Zeppelin és mások máris nagy sikereket értek el. Hogy aztán a hadseregek valamicskét tódítanak a sikereken, az is természetes. Nem az mutogatja az izmait, aki verekedni akar, hanem aki békességre vágyódik. De az már csakugyan különös, amit a béke-

konferencia csinált Hágában. Ezek már szinte tíz éve, hogy kimondották, hogy háborus időben léghajóból bombákat vetni az ellenségre tilos. Ami ellen nincs védekezés, onnan ne is jöhessen támadás. És ezt a határozatot újra és újra megerősítették, újra és újra megújították mindmostanáig. Most azonban leszavazták. A léghajó is legyen hadieszköz, onnan is lehessen a halált szórni az emberiségre. Szóval, amíg nem volt bombavetésre alkalmas levegőbeli hajó, addig világért se engedték volna meg, hogy bombákat dobjanak belőle. De mihelyt csak alapos remény van rá, hogy meglesz, rögtön szabad az emberirtásra használni. Szép dolog az emberszeretetet nagyon.

* * *

= **A maczedóniai vutki.** Ugy-e, most megint sirunk, magyar felebarátaim? És boszorkánymáglyára szánjuk Ohnet-t, a jó öreg ponyvaköltőt, a derék irodalmi susztert, kinek ugyis szörnyen kelendő a portékája, ha nem ad hozzá egy tégely ingyen Guzi-kenőcsöt. Mert az érdeemes mese-apóka új regényt írt, kalandos korrajzot, melyben a magyar diplomatát csaknem hogy cirkuszi ketreczben mutogatja Páris népének, akárcsak mi a szent csunguzokat. És még sok olyan szörnyűség hemzseg a kedélyes könyvecskében, amelyen háborgó indulattal botránkozik a magyar. Pedig hát kár, kár! Ohnet apó könyve már valóságos himnusza kulturális fejlődésünknek, ahhoz képest, amit eddig suttogtak rólunk a nemzetiszínű sorompókon túl. Ohnet apó képzeletében már nem eszik nyers bölényhust a magyar, csak vutkit iszik. És akkor dühös! Nem a szibériai ólomibányák vidékén van a hazája, sem az ázsiai ősbözötban, csak Maczedóniában. Nem a villogó gatyájával öli már le a közelébe tévedt jámbor idegent, hanem hosszú disznóölő késsel. Esetleg csak lovakkal tépeti szét. Már nem tam-tammal muzsikál, hanem kecskebőr-dudával, a karikát már nem az orrába fűzi, hanem a fülébe, és az elsőszülöttjéből nem csinál bográcsgulyást Csizma isten tiszteletére. Nem, egészen finom kis náció már az Ohnet magyarja, és ne sirjunk testvéreim: Megvirrad még valaha! Majd írják még rólunk azt is nemsokára, hogy már ismerjük a fésüt és a fogkefét, harisnyát huzunk, és ha a nyelvünket kéthetes korunkban felvágják, meg tudunk tanulni száz emberi szót...

* * *

√ **Rosenfeld.** A szegény amerikai poéta, minekutána végig olvasta a maga elsőosztályu temetését, most meggondolta magát és feltámadt Eddig csak azt konstátáltuk róla, hogy elérhetetlen, most ime kiderül, hogy egyuttal — halhatatlan is. Szép szó, kivált ha költőre vonatkozik, mert ők tudvalevőleg inkább kétszer szoktak meghalni, mint egyszer sem. De szegény Morris Rosenfeld úgy látszik nem akarja levonni a konzekvenciákat és... valószínűleg nem ismeri a Jacob Rosenfeld nevű hitsorsosának az esetét sem. Ez volt ugyanis az az ur, akinek a hogyléte után kérdezősködtek a kedves fiánál. »Jé, mondja a fiu, hát Kende ur még nem is tudja, hogy a szegény tata megboldogult?« Harmadnap aztán hallja Kende ur, hogy a holtta nyilvánított fönti vigan él, de család bukás czimén Illaván. »No hallja, mondja aztán az ifju Rosenfeldnek, hisz a maga papája él...« »Ugyan kérem, feleli a gyöngéd fiu, hát az is élet?« Szegény Morris Rosenfeld azt írja, hogy él, de vakon, nyomorogva, elhagyottan. Hát az is élet?

* * *

Krammer Teréz. Krammer Teréz végleg itt hagyja Magyarországot és a lapok vitatkoznak, hogy igaza van-e, vagy nincsen, amiért hogy elmegy. Mi a vitába nem szólunk bele sem jobbra, sem balra, — beszéljen helyettünk a művésznő bájos képemása.

IRODALOM.

Halbe új drámája.

(Az igazi arcz.)

I.

○ **A bojkott.** Minden bajnak akad ellenszere. Valamikor talán még a halál ellen is találnak orvosságot. Lám, a szegény embert még az ág is huzza, de csak addig, amig hagyja magát. Mihelyest kezdi visszahuzni, az ág is abbahagyja. Mit nem találtak ki a pesti szegény emberek a házbér-uzsora ellen? A házbojkottot. Persze az uriember többnyire nem tudja, hogy milyen nehéz és milyen drága szegénynek lenni. Pedig igazában a szegény ember drágábban él és lakik, mint a gazdag. Egy akkorka szobáért, mint az öklöm, egy-egy munkáscsalád elfizet négy—hat—nyolcz forintot hetenkint. Tehát majdnem négyszáz forintot esztendőre. Egyablakos udvari szobácskákért. Hát fizet ennyit egy-egy szobáért akármelyik herczeg? És a szegény embert, ha egy hétig nem fizet, már a másodikon kiteszik a lakásából. És még emelik is a házbérét. Folyton emelik. Erre fanyarodtak szegények a házbojkottra. Amelyik háziur tulnagyon nyuzza a lakóit, annak bojkott alá vetik a házát: Mindenki kimegy a házból. Új lakó nem kerül sehonnan. Mert a szegény összetart és becsületés. És a végin igaza lesz, mert a háziur kénytelen engedni. Mert gonoszságra nem lehet kényszeríteni a becsületés embert soha, de becsületességre rá lehet szorítani a gonoszat mindég.

* * *

= **Magyar halál.** A Hortobágyon meghalt egy pásztor, egy szép szál kun legény, meghalt valami állati nyavalyában, mivelhogy a marhavályuból ivott vizet a réten. Ott volt a vályu mellett a kut is, a derék gémes kut, aminek az abroncsos vödört le lehet buktatni jó mélyen, ahol leghüvösebb és legtisztább a föld vize. De — ó, dicsőséges eleinknek táltos serege! — forró hortobágyi délben csak nem fog vödörrel birkózni egy szép szál kun legény? Nem, a szép szál kun legény beleiszik a vályuba és meghal. Nyeli az áporodott, marhanyálás vizet és szépen meghal. Ez vagy te, édes magyarom, ez te vagy, és nem más! Hejh, ha jött volna feléd egy duhaj czimbora, ágaskodó bicskával a lajbizebben, tudom, fölpezdült volna lomha véred, és rengett volna a föld topogó lábad alatt, és villant volna a napon a kés fürge kezében! Jött volna valami kóbor cigányrajkó ócska hedegűjével, — eljártad volna a szapora csüdröngölőt a déli verőn! Mert a vitézkedő, hetyke, mulató virtus az el nem alszik soha mibennünk, magyar nemzetben. De arra már lomha a kezünk és álmos a vérünk, hogy vödört merítsünk az üde, hús vizzel kínálkozó kutak mélyébe! Inkább nekifekszünk a marhavályunak...

* * *

= **Boldogok, akik csálnak.** Husz Ábrahámot kötéltre szánta a törvény. Szegény Husz Ábrahámnak már tulajdonképen virágos, verses, csókos tavaszi időn kellett volna lógni. De szerencséje van Husz Ábrahámnak. Mielőtt gyilkolt és rabolt, hát pénzt is hamisított. És Husz Ábrahámot ezért most még vagy félesztendeig engedik örülni az édes életnek. Majd csak azután akasztják föl, ha előbb megtárgyalják a kisebbik bűnét. Szép. Az uraknak ott a komolykodó törvényi komédián sok az idejük, sok a bélyegük, papirosuk és az urak szeretnek szomorú tréfákat csinálni. Mintha valaki kikéfélné a rongyos köntösét, amit a tűzbe akar vetni. Mintha valaki fehérre meszeltetné a vén házát, mielőtt lebontja. És az uraknak akkor sincs igaza, ha a bűnösnek kegyelmi állapot az a pár hónap ráadás. Mert a duplán bűnösnek mért juttat javakat, melyekről egy szeplőtelen előéletű rablógyilkos nem is mer álmodni sem? És akkor még ugy sincs igaza az uraknak, ha — mint elképzelhető — a hosszú ideig viselt tudata a halálnak szörnyűbb büntetés, mint maga a halál. Mert akkor szegény Husz Ábrahám a kisebbik vétkéért szenved meg jobban. Hajh, földi igazság, furcsa igazság! Másfajta meg nincs...

Danczig városának poros krónikái közül, fegyvercsörömpölésből és árulásból, mint sánczok tövében a repkény, ugy kuszik elő az a szerelem, amely Halbe új drámáját körülfontja. Háromszáz év nehéz éjszakája borul rá erre a szerelemre. Trónkeresés, asszonyi hitegetés, Borgiák mérge és hasonló ócska romantikus szinpadí hagyományok robognak elő ebben a drámában, ijesztő kétszáz oldalon keresztül. De a magja mégis tüzes. Mert emberi sors van benne: egy nagy, romboló szerelem csirái. Nem az »Ifjuság« perzselése, a fiatal szenvedélyek mohó önzése, hanem egy hervadó szerelem fináléja. Az üszköt utolsó lóbotvetése, levelek hullása idején való találkozás. Amikor azt hiszik, hogy már minden csöndes, akkor találkozik az asszony és a férfi. Az Education sentimental-ban a férfi meglátja az asszony öszülő hajszálait, eltitkolja az utolsó, félig elsirt könnyét — s cigarettára gyujt. Ez a kialudt vulkán tragédiája.

De Halbenál még lobog valami lent, a mélységekben. Még sejtjük a feszítő erőt, amely füstöt, lángot okádvá mindjárt ki fog törni, hogy megrázkódtasson körül mindent. S ekkor az asszony nyári alkonyatban, villámcsikkázásnál, felhőszakadás közepette egy elhagyott, dűledező viskóban találkozik a férfival. S beszélnek egy régi dalról, szíromtépésről, hisznek, biznak, terveznek és — semmi. A világ nem akar rombadőlni. S amikor egy összeuzó, nivelláló nagy erupció tüzijátékára készülünk, — hogy miképpen válik majd egy helyzeti energia katasztrófák sorozatává — akkor nem történik semmi. Az emberek beszélnek, terveznek, gyűlölik egymást és meghalnak. Csak egy hajszálon mulik, hogy közben nem kávéznak egyszersmind.

II.

Az asszonyt Cordulának hívják és a lengyel schlachcicok fajából való, tehát forróvérű, hű és nagyralátó. Nincsen igazi arcza, csak lesz egykor, ha majd szótalan, fehér lesz. Addig pedig minden idegszálán a pusztító kényszerűség vibrál: maga alá gyürni a férjét. Ezt a városkapitányba ojtott Wallensteint, akihez lánykorában hozzákényszerítették, akitől egyszer már megszökött és aki két hét múlva vagy lógni fog Danczig legmagasabb fáján az asszony tanácsára elkövetett árulásért, vagy patakokban ontja a becsületes czéh mesterek vérének. Ezen a kalandoron, e mindenre kész condottiéren, szinte vonaglik az a tragikus vonás, hogy alázatos, összeroppant szolgálója ennek a hitvány asszonynak. »Itt állok előtted védtelenül, — mondja a szökésből visszahozott asszony — mutasd meg, hogy érted a mesterségedet!« Az ura nézi ittasan, leküzdi a vágyát, hogy magához ölelje és összetörje s remeg az ajka; mikor mondja: »Az én mesterségem? Mit tudsz te az én mesterségemről? Mit tudsz az életemről?...« Ez a hang a mélységekből tör föl, ez nem sallangos beszéd, mint annyi más. És ekkor jön: a férfi. Huszonöt évvel az első találkozás után, amikor százszámra járnak a gályái a tengereken, de rosszak a szívbillentyűi. Am azért ő a férfi. Olyan, mint akiről fehér kisasszonykák gránitkoczkás krakkói fellegvárak alatt ábrándozni szoktak. És mint a Földanyánk hőse, ő is két asszony közt evez, míg a hajója török. Heine irta meg egyszer az ő gyönyörű, lírai rostán lepergett utirajzaiban a lengyel és német nő párhuzamát. Ha napsugaras,

virágos völgyben járnék, — írja — lengyel asszony kéne kísérőnek, de holdvilágos hársfalombok alatt csak német asszony legyen az utitársam. S ez a magányos, sebzett ember, kibén a masszív németiségnek mintha a kései renaissance pompaszeretetéje volna a foglalatja, Heine tanácsával él. Süppedő szőnyegek közt, ahogy az ablakokon jázminillat ömlik be hozzá, hallgatja a huszvéves Järtke, szőke német szeretője meséit. Mert lírikus, valóban az Max Halbe. Ez a szó: »interieur«, nála nemcsak szinpadai dekorációt jelent, hanem egy komoly szimbólumra való törekvést. Vágyat, hogy a beszédünk festés legyen s a szívünk minden lüktetése, minden kiejtett, vagy csak séjtetett gondolatunk harmóniába forrjon a természettel, mely föléje és köréje borul. »Olyan szívesen hallgatom a hangodat, — mondja a lánynak a férfi. — Olyan ez, mintha virágzó cseresznyefák alatt ülnék, a hosszú pihenéstől fáradtan, unottan és a virág-szirmok hullanának le rám lágyan, szelíden, sok száz és ezer, míg végre egyetlen nagy fehér eső módjára borítanak be halkan.« Egy felvonással később pedig ez a platonikus germán, aki emlékezésekből rak maga alá máglyát, elkergeti a szelid német nőt, hogy egyedül lehessen a lengyellel. A kedvéért elárulja a polgárságot is, melynek választott feje. És ekkor összeomlik a világa. Meghal ő is, utána megy a bűnös asszony is, és mikor utolsó fodrot vet a drámájuk tengere, csak a férjet veti ki a partra, aki nem lett áruló, csak árva. Itt vége a drámának és eszembe jut az, amit egy német kritikus irt egykor erről az íróról. Kétféle romantika van Halbeban. Egyik lapos, terjengős, sekélyes novella-romantika. A másik: népdalromantika, melyben mindig megcsendül egy elfelejtett, újraéledt, régi, régi dal...

III.

Érzem az utóbbit is, — de azért ez mégsem a régi drámaíró Halbe munkája. Ez csak ügyes sakkjáték élet-telen bábokkal. S nem is krónika, noha poros, ódon és Wallenstein óta még nem beszélték ennyire sarkantyusizmás, ragyogó hadinyelven. És mi mégis mást szeretnénk. Szeretnénk egy darab emberi küzdelmet látni, — igazabbat és kevesebb beszédűt — belerajzolva konturokban a váromladékok porába. Mai emberekkel a mult harczaiban. Szeretnénk találkozni a halállal, amely vöröscsótáros vén gebén jön s fekete köpenye peremét lebegtetni a szél. Szeretnénk egy jeges fuvallatot érezni a Visztula felől, hogy megboradjunk tőle. Szeretnők hallani a nagy fekete madárnak, a végzetnek, szárnycsapásait. Egyszóval erős, komoly drámát szeretnénk, szembenézni — az igazi arczczal.

Baburin.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 1907. első félévi üzleti eredménye méltán sorakozhatik a bank korábbi kimutatásaiban foglalt kitünő eredmények mellé. Ujabb bizonyítékát szolgáltatja ez a bank folytonos fejlődésének és terjedésének, ami viszont elsősorban annak a kipróbált, cél tudatos és körültekintő üzleti politikának köszönhető, melyet a bank vezetősége követ. A félév tiszta nyeresége a mult évi 755.477 K nyereségáthozat nélkül 4.370.585 K, mely összeg a részvénytőke 20.81%-os jövedelmezősége. A tavalyi első félév nyeresége 3.856.888 K volt; az idei eredmény tehát 513.697 K-val mulja felül a tavalyit. Betudandó azonban ezen összegbe a 7000 drb uj részvény kibocsátása által felémelt részvénytőke többjövédelme is. A nyereség oroszlanrésze, mint máskor, az idén is, a rendes folyó bank- és jelzálogüzlet kultiválásából ered, melynek összes tételei tavalyhoz képest jövedelmi szaporulatot eredményeztek. Csupán az értékpapír és szindikátusi műveletek eredménye mutat némi visszaesést, ami természetes is, mert habár ezen üzleti szemeszterben jelentékenyebb tranz-

akciók nyertek lebonyolítást és élszámolást, mint a müncheni a Salgótarjáni közszónbánya r.-t. és a Budapesti városi villamos vasut r.-t. tőkeemelései, a Várnai városi kölcsön és a Felten és Guillaume r.-t. részvényeinek kibocsátása és más kisebb jelentőségű műveletek, — mégis ezzel szemben az elhelyezési értékpiacon beállott erős árhányatlás szükségessé tette, hogy a bank a birtokában levő jelentékeny elhelyezési értékpapír-állomány-nak értékét lényegesen leszállítsa. Az üzleteredményeknek kedvező alakulata egyrészt a tartós pénzdrágaságnak és az általános kedvező üzleti és vállalkozási konjunkturának a folyamánya, egyuttal azonban a bank klientelájának folytonos növekedését is bizonyítja. Erre vonatkozólag jellemző adatok, hogy a betétállomány a lefolyt évben mintegy 25 millió K-val 172.5 millió K-ra emelkedett és a különféle folyószámlahitelezők 18 millió K-val 70⁹/₄ millió K-ra, a kormány, megyék, községek és városok követelése pedig 267 millió K-ra szaporodtak. Az összes idegen elhelyezések a banknál tehát a 270 milliót felülmúlták, ami a mult évhez képest 46 millió K szaporulatot jelent. Ezzel szemben a mobil aktívák: a pénztári készletek 7.8 millió K-t, a váltótárca 109.3 millió K-t, előlegek értékpapírokra, árukra, lombard és reportok 92 millió K-t, bel- és külföldi adósok fedezett és nyitlt tartozásai 91.2 millió K-t, összesen tehát 300.3 millió K-t tettek ki, ettekintve az értékpapírtárczától és egyéb aktívától. A bank a folyó évben 7.5 millió K összegben folyósított záloglevél és községi kölcsönöket (tavaly 7.1 millió K-t), miáltal a forgalomban lévő záloglevél és községi kölcsönkötvények átlaga 384.8 millió K-ra emelkedett.

HETI POSTA.

Baby. Nagy keservesen előlvastuk a gyalázatos tintával, galád tollal, förtelmes módon irt dolgozatot. A jutalom érte boszúság lett, hogy erre voltunk kénytelenek pazarolni a drága időt. Aki rosszul ír, az legalább jól írjon, mert rosszul írni csak a nagyon jó írónak van joga.

Kisértet. A haldokló. Ezuttal nem sikerültek. Jobbakat kérünk.

Siratás. Az ilyen nagyon hazug és a mellett nagyon vékony dongáju dolgokat csak annak szabad megírni, akinek igen nagy stilizáló képessége van és aki e mellé a szavakkal is úgy tud bánni, hogy az olvasót mintegy hipnotizálja velük. Így kopottan, kitiprótt nyelven írva az ilyen dolog, — hogy úgy mondjuk — irodalmi becstelenség, sőt még annál is rosszabb: csacsiság.

A bánat és a bor... az ön agyában nem lép frigyre. —**ász —os.** Előlvastuk a prózát is. A hetvenes években irtak ilyen lapos, hosszadalmas és unalmas ugynevezett generképeket. Még a stilusá sem ígér semmit, mert száraz és annyira pongyola, hogy a munkájának körülbelül egy negyed része zárójelek között van írva. Ki használ ma már zárójelet?

H.-Sz. I. A fordítások jönni fognak. De hogy mikor, azt nem tudjuk, mert óriási anyag vár a közlésre.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A lóversenyeket látogató közönség figyelmébe ajánljuk, hogy a versenyterti belépti-jegyeket — a jegypénztáraknál való nagy tolongás elkerülése s tehát saját kényelme érdekében — a versenyprogramokon megjelölt dohánytőzsdékben a versenynapok délelőttjén, előre váltssa meg. Szintugy saját érdekében áll a kö.önségnek, hogy a belépti-jegyeket láthatóan viselje, hogy az ellenőrség felszólításait mellőzhesse.

Magyar Élelmiszer Szállító részv.-társaság

Van szerencsém a t. érdeklődőkkel közölni, hogy Budapest IX. ker., Tóth Kálmán-utca 8-10. szám alatt fekvő és tojás, hus, vad, báromb, vaj, tej, sajt, friss gyümölcs, déli gyümölcs, friss főzelék, méz, hal, kaviár, növények, gumók, csirák, sör, bor, pezsgő, ásványvíz, végül szármeáruk beraktározására és konserválására szolgáló nyilvános

hűtő- és fagyasztó raktárházunkat

az általános használatnak megnyitottuk.

Kimerítő leírásokkal, prospektussal, üzletszabályzattal, díjszabással és minden egyéb-kívánatos felvilágosítással, készségesen szolgál központi irodánk: V., Nagykorona-utca 17., vagy hűtőházi kirendeléségünk: IX., Tóth Kálmán-utca 8-10. szám.

Kiváló tisztelettel:

Magyar Élelmiszer Szállító
Részvénytársaság.